

Sistemske rešitve jezikovnega vključevanja učencev in dijakov priseljencev v VIZ in njihovo uresničevanje v praksi

Mihaela KNEZ

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

V slovenski šolski zakonodaji je v letih 2018–2023 na področju jezikovnega vključevanja učencev in dijakov priseljencev prišlo do pomembnih sprememb. Ob uvedbi večjega števila ur, namenjenih začetnemu učenju slovenščine, se je na osnovnošolskem področju vzpostavilo sistemizirano delovno mesto učitelja slovenščine kot drugega jezika, sprejeti so bili tudi učni načrti za začetno učenje slovenščine, v srednjih šolah pa je bilo vzpostavljeno sistematično spremljanje jezikovnega napredka dijakov priseljencev, vključenih v začetni tečaj slovenščine. Namen članka je predstaviti, kako je potekalo umeščanje začetnega učenja slovenščine kot drugega jezika v slovenski sistem vzgoje in izobraževanja, v kolikšni meri so šole zakonodajne spremembe vpeljale v prakso, s katerimi težavami so se pri tem srečevale oz. se še srečujejo, kje se še vedno kažejo pomanjkljivosti obstoječega sistema, v sklepu članka pa tudi razmisliti o mogočih izboljšavah.

Ključne besede: jezikovno vključevanje otrok priseljencev, učenci priseljenci, učenje slovenščine, slovenščina kot drugi jezik, priseljenci v slovenskem šolskem sistemu

Knez, M.: Sistemske rešitve jezikovnega vključevanja učencev in dijakov priseljencev v VIZ in njihovo uresničevanje v praksi. Slovenščina 2.0, 12(2): 123–168.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original Scientific Article

DOI: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2024.2.123-168>

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Uvod

Na jezikovno politiko na področju jezikovnega vključevanja učencev priseljencev v slovenski šolski sistem je vplivalo več okoliščin in dejavnikov:

- večdesetletno sobivanje Slovencev in drugih jugoslovanskih narodov v državi, v kateri se sistemski mehanizmi za pomoč pri jezikovnem vključevanju neslovensko govorečih učencev v sistem vzgoje in izobraževanja (VIZ) kljub večkulturnemu in večjezičnemu okolju niso izoblikovali (Knez, 2007, str. 155–156). Temu je najverjetneje botrovalo dejstvo, da so se v Slovenijo večinoma priseljevali ljudje, ki so bili v obdobju SFRJ s Slovenci sodržavljeni, zato se nanje ni gledalo kot na povsem tuje govorce, čeprav njihov materni jezik ni bil slovenščina in so v slovenske šole ob preselitvi vstopali brez predznanja slovenščine. Druge tipične evropske države priseljevanja so te mehanizme začele razvijati že v 70. letih prejšnjega stoletja in jih kasneje glede na rezultate raziskav in spremenjene okoliščine izpopolnjevale (OECD, 2010; Taguma idr., 2010; Nusche idr., 2010; Nilsson idr., 2015). Deloma pa je bila odsotnost prilagoditev tudi posledica prizadevanja za enakovreden položaj slovenščine v nekdanjih večjezičnih državah, v katerih so bivali Slovenci, in strahu pred izgubo lastnega jezika, podedovanega iz slovenske preteklosti (Stabej, 2005; Knez, 2008; *Resolucija 2007–2011*);
- odsotnost celovite jezikovnopolitične strategije. Prvo resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko smo dobili šele leta 2007 (*Uradni list RS 43/07*);
- zakoreninjeno prepričanje, da usvajanje oz. učenje jezikov v otroštvu in zgodnji mladosti poteka spontano, hitro in brez posebnega napora, k čemur je gotovo nekoliko pripomogla tudi jezikovna sorodnost priseljencev v Slovenijo (Nečak Lük idr., 1994);
- pomanjkljivo razumevanje pomembnosti znanja jezika za uspešno vključevanje v šolsko okolje in širšo skupnost ter nezavedanje kompleksnosti jezikovnih zahtev in potreb, s katerimi se v procesu šolanja srečujejo otroci priseljenci;
- bojazen, da bi časovno obsežnejše in od večinsko slovensko govorečih učencev ločeno učenje slovenščine povzročilo segregacijo

priseljenskih otrok in tako negativno vplivalo na njihovo socialno vključenost in učno uspešnost;

- nezadostna organizacijska in vsebinska povezanost služb, pristojnih za predšolsko, osnovnošolsko in srednješolsko vzgojo in izobraževanje na ministrstvu, pristojnem za šolstvo, in znotraj drugih vladnih institucij, ki je bila velikokrat posledica pogostih vladnih menjav pa tudi premajhnega zavedanja, da je za hiter in kakovosten razvoj področja ključno usklajeno delovanje in načrtovanje dejavnosti v celotni izobraževalni vertikali;
- nizka in nestalna finančna podpora za dejavnosti, namenjene jezikovnemu vključevanju priseljencev – razvojne dejavnosti s tega področja so, kot bomo predstavili v nadaljevanju, večinoma potekale v okviru raznih evropskih in domačih projektov in so po njihovem izteku velikokrat zastale oz. v sistem niso bile vključene;
- narava šolskega sistema, ki kot posebej občutljivo okolje zahteva premišljeno uvajanje novosti.

Vsi ti dejavniki so vplivali tudi na razmeroma počasno oblikovanje in prilagajanje slovenskih pravnih podlag,¹ ki so predstavljale pogoje za razvoj učinkovitih podpornih mehanizmov jezikovnega vključevanja otrok priseljencev v sistem VIZ. Razvoj področja so ob prizadevanjih domačih strokovnih, znanstvenih in vladnih institucij nedvomno spodbudile tudi temeljne evropske zakonodajne podlage (Direktiva Sveta z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov; Lizbonska pogodba, 2007), strokovne usmeritve in poročila Sveta Evrope in drugih institucij² pa tudi mednarodne raziskave, ki ob dosežkih domačih učencev spremljajo tudi dosežke učencev priseljencev in kažejo na njihov učni in jezikovni primanjkljaj (PISA, PIRLS).³

1 Na zapolnitev vrzeli v zakonodaji, na katere je leta 2007 pokazala *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanje*, je bilo treba čakati več kot 15 let (prim. 1. in 2. poglavje v tem prispevku).

2 Npr. mednarodno poročilo o vključevanju priseljencev *MIPEX (Migrant Integration Policy)*, ki o vključenosti otrok v slovenski VIZ poroča od leta 2011: <https://www.mipex.eu/>.

3 Prim. izsledke zadnjih raziskav OECD PISA 2018 (Šterman Ivančič, 2023, str. 33) in PIRLS 2021 (Klemenčič in Mirazchijski, 2023, str. 76). S tem v zvezi je pomembna tudi domača raziskava Gašperja Cankarja (Cankar, 2020), ki ob analizi dosežkov 6. in 9. razreda na NPZ izpostavlja slabše učne dosežke prve in druge generacije priseljencev.

V nadaljevanju prispevka želimo prikazati, kako se je področje jezikovnega vključevanja otrok priseljencev razvijalo v Sloveniji, katere dejavnosti so pripomogle k izboljšanju možnosti za učinkovito učenje slovenščine, katere novosti so bile prenesene v stalno prakso in kje se še vedno kažejo pomanjkljivosti sistema. Ob tem se naslanjamo tudi na izsledke nacionalne evalvacijske študije *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik 2017–2020* (v nadaljevanju evalvacijska študija, Knez idr., 2020).

Dejavnosti in sistemske spremembe, ki so se zgodile na področju jezikovnega vključevanja otrok priseljencev, so se vsebinsko navezovalle tudi na uresničevanje ciljev, izpostavljenih v vseh treh dosedanjih resolucijah o nacionalnem programu za jezikovno politiko. Te predstavljajo krovne slovenske jezikovnopolitične dokumente, zato dejavnosti in spremembe predstavljamo/navajamo po obdobjih veljavnosti posamezne resolucije.

1 Razvoj področja v obdobju *Resolucije 2007–2011*

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 se je jezikovnega vključevanja priseljencev bežno dotaknila na več mestih. V poglavju 3.1 najprej ugotavlja neobstoj celovite jezikovnopolitične strategije, zato je bilo po našem mnenju ob dejavnikih, ki smo jih navedli v uvodu tega prispevka, izrazito vsebinsko in sistemsko podhranjeno tudi področje jezikovnega vključevanja otrok priseljencev. Ob navezavi na Lizbonsko pogodbo *Resolucija* ugotavlja, da bi bilo treba poleg samoumevne skrbi za učenje državnega jezika priseljencem »zagotoviti priložnost, da se naučijo jezika države gostiteljice, in jim hkrati omogočiti gojitev njihovega maternega jezika«. V poglavju 4.1.2 je izpostavljena potreba po »raziskovanju kontaktnih oblik jezika in sporazumevanja (posebnosti jezika priseljencev, gostujočih delavcev, azilantov ipd.)«. ⁴ Nadalje so v poglavju 4.1.4. navedene potreba po večji informiranosti o možnostih učenja slovenščine kot drugega/tujega/sosedskega jezika, potreba po širitvi vednosti o možnostih učenja slovenščine kot drugega/

4 Gl. poglavje 4.1.2 II. področje Za opis sodobne norme slovenskega knjižnega jezika (5. cilj), točka d (ReNPJP0711, *Uradni list RS* 43/2007).

tujega/sosedskega jezika, potreba po oblikovanju učnih programov za slovenščino kot drugi in tuji jezik (SDTJ), potreba po pripravi potrebnih učbenikov in drugega učnega gradiva in potreba po vzpostavitvi tečajev slovenščine kot tujega jezika za priseljence, gostujoče delavce in azilante. Potrebo po ustreznem učnem gradivu, razvijanju didaktike SDTJ za otroke priseljencev, sofinanciranje tečajev slovenščine za tujce in za gotovitev kadrovskih zmogljivosti posebej izpostavlja tudi pri nalogah pristojnih institucij (*Uradni list RS 43/2007*).

1.1 Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji

V obdobju veljavnosti *Resolucije 2007–2011* je bila sprejeta *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji* (Barle Lakota idr., 2007), ki je nastajala v letih 2006–2007 in predstavlja temeljni dokument za področje izobraževanja otrok priseljencev. Ob splošnih pomanjkljivostih,⁵ ki so oteževale proces njihovega vključevanja v sistem VIZ, je bilo v njej kot pomemben dejavnik izpostavljeno pomanjkljivo znanje slovenščine oz. odsotnost podpornih mehanizmov, ki bi otrokom priseljencem omogočali sistematično učenje slovenščine (premajhen obseg pomoči pri začetnem učenju slovenščine, odsotnost ustreznih učnih načrtov in učnega gradiva, neusposobljenost učiteljev za poučevanje slovenščine kot drugega jezika (SDJ) oz. prilagajanje pouka za delo v večjezičnih okoljih, odsotnost sistematičnega spremljanja jezikovnega napredka učencev priseljencev). Tu je treba poudariti, da so bili v tem obdobju učenci priseljenci v praksi deležni do največ ene dodatne šolske ure pomoči pri učenju slovenščine na teden oz. do največ 35 ur na leto, in sicer le v prvem letu šolanja, dijaki priseljenci pa dodatne pomoči pri začetnem učenju slovenščine sploh niso imeli. Dodatne ure slovenščine so v osnovni šoli izvajali učitelji slovenščine oz. v manjšem številu tudi delavci šolske svetovalne službe in knjižničarke. Tako eni kot drugi

⁵ Med temi izpostavlja sistemsko neurejeno pomoč otrokom priseljencem pri vključevanju v VIZ, neusposobljenost šolskih strokovnih delavcev za delo z učenci in starši priseljenci, neustrezno vrednotenje pomena ohranjanja prvega jezika in kulture otrok priseljencev, nezadostna vključenost priseljencev v okolje.

za poučevanje SDTJ večinoma niso bili usposobljeni. Pri delu so si največkrat pomagali z učbeniki za slovenščino, ki so jih učenci uporabljali pri rednem pouku, učbeniki za poučevanje SDTJ za odrasle, lastnim gradivom, pa tudi z učbeniki za tuje jezike (predvsem pri pripravi lastnega gradiva) in učbeniki za otroke, ki so bili namenjeni dopolnilnemu pouku slovenskega jezika in kulture v tujini (Knez, 2007, str. 247–249).

Strategija je poleg identifikacije ključnih pomanjkljivosti pripomogla tudi k uveljavljanju ustrežnejšega izrazja, kar je v tistem času pomenilo pomemben vsebinski premik. Dotlej se je namreč v skladu z Zakonom o tujcih (*Uradni list RS 61/1999*), ki je predstavljal krovno pravno podlago za področje priseljenstva, v pravnih in drugih dokumentih uporabljal izraz *tujci*, v *Strategiji* pa je v skladu z evropskimi dokumenti rabljen izraz *migranti* (kasneje se je uveljavila slovenska različica *priseljenci*). Pojem SDJ, ki se je do takrat uporabljal predvsem v kontekstu italijanske in madžarske narodnostne manjšine, pa se je razširil tudi na polje priseljenstva. Z uveljavljanjem te besedne zveze se je krepilo tudi zavedanje, da je za uspešno poučevanje priseljencev treba razviti drugačne pristope za učenje slovenščine kot pri domačih govornicah in tovrstno poučevanje in učenje v šolski prostor tudi ustrezno sistemsko umestiti.

Strategija je predstavljala tudi pomembno strokovno podlago za zakonske spremembe, ki so omogočile organizacijski in vsebinski razvoj področja. Pri njeni pripravi se je namreč pokazalo, da učenje slovenščine izrecno zakonsko omogočajo predvsem splošni pravni akti,⁶ ki zadevajo vključevanje priseljencev, v šolski zakonodaji pa je bila izražena le pravica do šolanja (Zakon o osnovni šoli – ZOsn, Zakon o gimnazijah – ZGim, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju – ZPSI).⁷ Izrec-

6 Gl. 13. člen Zakona o javni rabi slovenščine (*Uradni list RS 86/2004*), ki pravi, da »(1) Republika Slovenija spodbuja učenje slovenščine v Sloveniji. V ta namen sprejme Vlada Republike Slovenije program, ki je poleg rednega izobraževanja namenjen tudi za jezikovno izpopolnjevanje mladine in odraslih državljanov, ter programe, namenjene tujcem v Sloveniji.« Težava je bila, da je bilo treba na pripravo takega programa čakati več kot 10 let. Dobili smo ga šele z *Akcijskim načrtom za jezikovno izobraževanje 2014–18 leta 2015* (gl. poglavje 2 v tem prispevku). Prim. tudi 82. člen Zakona o tujcih (*Uradni list RS 61/1999*): »Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v RS dovoljenje za prebivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje RS. Pri tem zlasti organizira tečaje slovenskega jezika za tujce.«

7 Gl. 10. člen ZOsn (*Uradni list RS 81/2006*): »Otroci, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, imajo pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.«

Gl. 9. člen ZGim (*Uradni list RS 1/2007*): »Državljan Republike Slovenije in državljani drugih

no so bili do dodatnega pouka slovenščine takrat upravičeni le otroci slovenskih državljanov, katerih materni jezik ni bila slovenščina (gl. 8. člen ZOsn).⁸ Predvidevamo, da je temu ob pripravi zakonov botrovalo prepričanje, da lahko vlogo pomoči pri začetnem učenju slovenščine, ki jo predvidevajo splošni zakoni, v šolskem kontekstu prevzame kar redni pouk slovenščine, kar pa se je v praksi pokazalo kot zmotno.

1.2 Spremembe zakonskih podlag

Ugotovitvam v *Strategiji* so sledile tudi spremembe v šolski zakonodaji. Novembra 2007 so bile z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-F) sprejete dopolnitve 10. člena ZOsn, s katerimi so možnost vključitve v tečaj slovenščine ob vključitvi v osnovno šolo formalno dobili tudi na novo priseljeni otroci,⁹ aprila 2008 pa je prišlo do dopolnitve 81. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOVFI); ta opredeljuje dejavnosti, ki so upravičene do

držav članic Evropske unije imajo pravico do izobraževanja v gimnazijah pod enakimi pogoji. Slovenci brez slovenskega državljanstva se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije. Slovenci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti. Tuji državljani se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti. Podrobnejše pogoje v zvezi z obsegom financiranja in načinom izobraževanja oseb iz drugega in četrtega odstavka tega člena ter tujcev določi minister v skladu s tem zakonom in zakonom, ki ureja financiranje srednješolskega izobraževanja.«

Gl. 7. člen ZPSI (*Uradni list RS 79/2006*): »Državljeni oziroma državljanke (v nadaljnjem besedilu: državljani) Republike Slovenije in državljani drugih držav članic Evropske unije imajo pravico do poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja pod enakimi pogoji. Slovenci oziroma Slovenke (v nadaljnjem besedilu: Slovenci) brez slovenskega državljanstva se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije. Slovenci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci oziroma potomke staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti. Tuji državljani se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo v Republiki Sloveniji pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti, sicer pa morajo plačati stroške izobraževanja. V skladu z mednarodnimi pogodbami minister za vsako šolsko leto lahko določi število vpisnih mest za tuje državljane, ki se po načelu vzajemnosti poklicno oziroma strokovno izobražujejo.«

8 Gl. 8. člen ZOsn (*Uradni list RS 81/2006*): »Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk njihovega maternega jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika.«

9 Gl. 3. člen ZOsn-F (*Uradni list RS 102/2007*): »Za otroke iz prvega odstavka tega člena, ki potrebujejo pomoč pri učenju slovenščine, se ob vključitvi v osnovno šolo organizira tečaj slovenščine.«

V praksi se je na področju osnovne šole, kot smo videli, ta pravica izvajala že pred sprejetjem te zakonske spremembe.

financiranja iz državnega proračuna.¹⁰ S tem je bila pomoč pri učenju slovenščine zakonsko finančno zagotovljena tako za učence kot za di-jake priseljence. V letu 2010 je bil z novim Pravilnikom o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega progra-ma na področju srednjega šolstva¹¹ (*Uradni list RS 62/10*) določen nor-mativ za izvedbo 35- in 70-urnih tečajev slovenščine v srednjih šolah, in sicer v prvih dveh letih šolanja dijakov priseljencev v Sloveniji.

1.3 Razvojni projekti s področja

Na podlagi *Strategije* so stekli tudi razpisi razvojnih evropskih in do-mačih projektov, katerih cilj je bila priprava novih učnih gradiv, učnih načrtov za začetno učenje slovenščine in oblikovanje predloga obsega, oblik in načinov prilagajanja izvajanja kurikula za hitrejše in kakovostno vključevanje otrok priseljencev v sistem VIZ. V obdobju 2008–2010 je tako tekkel projekt *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov mi-grantov*, ki je obsegal dva sklopa: slovenščina kot drugi jezik in uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule.

Prvi sklop je izvajal Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik Fi-lozofske fakultete Univerze v Ljubljani (CSDTJ).¹² V njem so nastala *Priporočila za začetno učenje slovenščine kot drugega jezika v vrtcu in štirje učni načrti: Učni načrt za začetni pouk slovenščine v prvem vzgoj-no-izobraževalnem obdobju, Učni načrt za začetni pouk slovenščine v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju, Učni načrt za začetni pouk*

10 81. členu ZOFVI je bila s to dopolnitvijo dodana nova alineja, ki iz državnega proračuna zago-tavlja »sredstva za učenje slovenščine za tujce, vključene v redno osnovnošolsko in srednje-šolsko izobraževanje.« (*Uradni list 36/2008*). Junija 2008 pa je bil v Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole 43. členu dodan 43.a člen, ki je opredeljeval plačilo ur dodatne strokovne pomoči in se je glasil: »Merila in kriterije za plačilo ur dodatne strokovne pomoči učencem s posebnimi potrebami, namenjenih učni pomoči in ur dodatne strokovne pomoči za učence tujce, določi minister, pristojen za šolstvo.« (<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2008-01-2831>).

11 Gl. 16. člen (*Uradni list RS 62/2010*): »Za di-jake, ki zaradi neznanja oziroma pomanjkljivega znanja slovenskega jezika potrebujejo in si želijo pomoč, šola na podlagi strokovne ocene učitelja o stopnji njihovega znanja in razumevanja slovenskega jezika organizira tečaj sloven-ščine.« V nadaljevanju člena je opredeljeno število ur tečaja glede na število in predznanje dijakov (35-urni tečaj za skupino do 6 dijakov z različnim predznanjem slovenščine in 70-urni tečaj za skupino od 7 do 12 dijakov z različnim predznanjem oz. skupino do 16 dijakov z ena-kim predznanjem slovenščine). Tečaj poteka prvo in drugo leto njihovega izobraževanja v RS.

12 Gl. letno poročilo CSDTJ za leto 2009 (str. 54–55) in Letno poročilo CSDTJ za leto 2010 (str. 54–55) ter spletno stran projekta: <https://centerslo.si/za-otroke/projekti/migranti/>.

slovenščine v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju in Učni načrt za tečaj slovenščine za dijake priseljence. Slednji je bil v postopku potrjevanja preimenovan v *Učni načrt za tečaj slovenščine za dijake tujce* in junija 2010 sprejet na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje.¹³ Poleg jezikovnih vsebin, ki naj bi jih učitelji vključevali v začetni pouk slovenščine, in ob poudarjanju pomena intenzivnega začetnega učenja slovenščine za vključenost v šolsko in širše okolje so v učni načrtih zapisane tudi usmeritve, ki so se pri delu z učenci priseljenci za uspešno začetno učenje slovenščine pokazale kot ključne in jih je zato pri organizaciji tovrstne pomoči dobro upoštevati. Izpostavljeno je bilo dejstvo, da učenci priseljenci predstavljajo zelo heterogeno skupino. Med seboj se razlikujejo po svojem prvem jeziku (sorodnost prvega jezika s slovenščino lahko namreč pomembno vpliva na hitrost učenja), starosti oz. s starostjo pogojeni kognitivni zmožnosti, po predznanju slovenščine, ki so ga morda pridobili že pred vključitvijo v slovenske šole, in drugih individualnih dejavnikih (splošnem vedenju, jezikovni nadarjenosti, socialnih in drugih okoliščinah). Zato učni načrti izvajalce začetne pomoči pri učenju slovenščine oz. tečaja slovenščine usmerjajo k izvedbi diagnostičnega ugotavljanja znanja pred začetkom izvajanja pomoči, k oblikovanju čim bolj homogenih skupin in izvedbi začetnega pouka slovenščine v dopoldanskem času, ko so učenci za usvajanje novih vsebin najbolj dovzetni. Ker se v slovenske šole večinoma vključujejo otroci priseljenci brez vsakega predznanja slovenščine, je v učnih načrtih priporočena čim bolj intenzivna in strnjena oblika začetnega učenja slovenščine z namenom, da bi se ti čim prej opolnomočili za vsakodnevno sporazumevanje in vključevanje v pouk drugih predmetov. Prav upoštevanje teh usmeritev je za šole še danes velik izziv, saj zahteva prilagoditev šolskega urnika in drugačno organizacijo dela učiteljev.¹⁴

Del prvega sklopa je predstavljala tudi priprava različnih učnih gradiv za začetno učenje SDJ. Nastalo je slikovno učno gradivo *Slika jezika*, ki se je pokazalo kot učinkovit učni pripomoček za začetno poučevanje SDTJ starostno različnih ciljnih skupin, še zlasti za poučevanje

13 Učnih načrtov za začetni pouk slovenščine v osnovni šoli in *Priporočil za začetno učenje slovenščine kot drugega jezika* zaradi pomanjkljivih pravnih podlag (nedoločen obseg pouka) takrat ni bilo mogoče predložiti strokovnemu svetu v potrjevanje. Učni načrt za dijake priseljence pa je bil preimenovan zaradi zahteve po usklajenosti izraza z veljavno zakonodajo.

14 Primerjaj izsledke evalvacijske študije (Knez idr., 2020).

tistih učencev, s katerimi učitelji nimajo skupnega jezika. Poleg tega sta bili pripravljene še pilotna oblika učbeniškega kompleta *Čas za slovenščino 1*, namenjenega začetnemu poučevanju slovenščine učencev v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju (VIO) in srednji šoli, in pilotna oblika gradiva *Križ kraž*, ki je bilo skupaj s priročnikom pripravljeno za začetno učenje slovenščine v zadnjem letu vrtca in prvih dveh razredih osnovne šole.¹⁵

V okviru tega dela projekta so bili razviti in izpeljani tudi intenzivni tečaji slovenščine, namenjeni otrokom priseljencem in njihovim staršem. Izvedeni so bili štirje začetni oz. nadaljevalni¹⁶ tečaji za otroke (dve izvedbi v Ljubljani, dve v Kranju), ki se jih je skupaj udeležilo 193 otrok iz 54 različnih osnovnih in srednjih šol, in dva začetna tečaja slovenščine za starše priseljence (ena izvedba v Ljubljani in ena v Kranju), v katera je bilo vključenih 26 staršev priseljencev. Izvedba intenzivnih (60-urnih) tečajev je v tistem času v šolskem prostoru pomenila povsem novo obliko začetnega učenja slovenščine: vanje so bili vključeni otroci iz različnih šol,¹⁷ potekali so zelo intenzivno (od 4 do 6 šolskih ur na dan), otroci so bili v skupine razporejeni na podlagi posebnega diagnostičnega testa, na koncu pa je bil njihov napredek v znanju slovenščine preverjen s testom napredka. Nestandarden je bil tudi časovni okvir tečaja: potekal je izven obdobja šolskega koledarja (zadnji teden poletnih počitnic) in tudi v času pouka obveznih predmetov. Tečaja so se udeleževali tako otroci in starši, če sta se pri učencih tretjega VIO in srednješolcih pri začetnem diagnostičnem testiranju pokazala podobno preznanje slovenščine in čustvena zrelost, pa so se ti slovenščine učili v isti skupini. Za izvedbo takega tečaja je bilo treba premostiti vrsto birokratskih ovir (pridobiti soglasje Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (ZRSS) in pristojnega ministrstva, soglasja staršev), je pa bil s strani šol, otrok in staršev prepoznan kot zelo učinkovita oblika začetnega

15 Obe gradivi sta ob koncu projekta ostali v pilotni obliki, saj v projektu ni bilo predvidenih stroškov za njuno zaključno oblikovanje in tisk; dokončno oblikovani in natisnjeni sta bili v projektu *Razvoj učnih gradiv na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika skozi izvedbo tečajev za različne ciljne skupine in seminarjev za njihove izvajalce* (gl. 2. pogl. v tem prispevku).

16 V tečaje so se vključevali tudi učenci in dijaki, ki so v Sloveniji že zaključili prvo leto šolanja, a jih je šola prijavila na tečaj, ker se je v njihovi sporazumevalni zmožnosti v slovenščini še vedno kazal velik primanjkljaj.

17 Šole so otroke ob soglasju staršev in otrok same prijavljale na tečaj.

učenja slovenščine.¹⁸ Za snovalce učnih gradiv in učnih načrtov je tečaj pomenil pomembno podlago za izbor, pripravo in testiranje učnih vsebin ter oblikovanje pedagoško-didaktičnih usmeritev za uspešno izvedbo tovrstne pomoči. Tečaji so služili tudi kot pomembno izhodišče pri določanju obsega ur dodatne pomoči pri učenju slovenščine, v okviru katerih učenci lahko razvijejo zadostno jezikovno zmožnost za začetno sporazumevanje v slovenščini. Pripomogli pa so tudi k povezovanju šol, katerih učenci in dijaki so bili vključeni v tečaje, ter k iskanju sinergij med osnovnošolsko in srednješolsko stopnjo izobraževanja (Knez, 2010, str. 323–333).

Drugi sklop projekta – *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* – sta izvajala konzorcij srednjih šol pod vodstvom Srednje ekonomske šole Ljubljana in konzorcij osnovnih šol pod vodstvom Osnovne šole Koper. Dejavnosti obeh konzorcijev so bile usmerjene v celostno vključevanje učencev in dijakov priseljencev v VIZ oz. v oblikovanje predloga obsega, oblik in načinov prilagajanja izvajanja kurikula za hitrejšo in kakovostno vključevanje otrok priseljencev v sistem VIZ, v pripravo strategij za delo s starši priseljenci in njihovo vključevanje ter v spodbujanje medkulturnega učenja in pozitivne naravnosti do razumevanja in sprejemanja različnosti.¹⁹ Del dejavnosti v projektu je bil namenjen tudi razvijanju pogojev za boljše jezikovno vključevanje priseljencev v šolsko okolje, saj je na sodelujočih šolah *Raziskava o položaju učencev migrantov in njihovih staršev ter sprejetost s strani sošolcev, njihovih staršev in učiteljev*²⁰ pokazala, da učiteljem pri delu z učenci priseljenci največ težav povzroča njihovo pomanjkljivo znanje slovenščine. Otroci priseljenci pa so kot najpomembnejši pogoj za uspešno šolsko delo kot najpogostejšo izbiro označili dobro znanje slovenščine (Prelovšek, 2010, str. 23–32). Kot glavni rezultat projekta je tako nastal predlog t. i. *pripravljalnice za učence migrante*, ki

18 Ob nastopu vojne v Ukrajini, ko se je v šole na območju Logatca vključilo večje število begunskih otrok, je pristojno ministrstvo CSDTJ ponovno zaprosilo za tako izvedbo tečaja in ponovno se je pokazal kot zelo uspešna oblika začetnega učenja slovenščine (Letno poročilo CSDTJ, 2022, str. 46).

19 Prim. zaključno publikacijo projekta *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule*, dostopno na: <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Uvajanje-re%DCitev-s-podro%DEja-vklju%DEevanja-migrantov-v-izvedbene-kurikule.pdf>

20 Raziskava je bila prav tako izvedena v okviru projekta. Potekala je v šolskem letu 2008/2009 na šestih obalnih osnovnih šolah, vključenih v projektni konzorcij: OŠ Koper, OŠ Vojke Šmuc Izola, OŠ Livade Izola, OŠ Sečovelje, OŠ Lucija in OŠ Cirila Kosmača Piran.

vključuje 20-urno *uvajalnico* in *nadaljevalnico*. Prva naj bi se izvajala v zadnjem tednu avgusta pred pričetkom šolskega leta in naj bi obsegala »20-urni program učenja slovenščine, v katerega so bile vključene vsebine, povezane z otrokovim vsakdanom, in vsebine iz državljske in domovinske vzgoje ter etike in kulturne dediščine novega kraja in države« (Jelen Madruša, 2010, str. 70). V okviru *nadaljevalnice* pa naj bi ob premišljeno načrtanem učenčevem individualnem programu skozi celo leto potekale aktivnosti, ki učencem pomagajo pri jezikovnem in socialnem vključevanju v šolsko okolje. Tudi v *nadaljevalnici* je bila ob drugih podpornih dejavnostih v okviru rednega pouka, dopolnilnega pouka oz. druge dodatne pomoči znotraj in zunaj oddelkov, varstva in podaljšanega bivanja ter interesnih dejavnosti, predvidena posebna pomoč pri učenju slovenščine, in sicer v okviru dodatnih ur, ki jih je slovenskim šolam v skladu s takratno zakonodajo financiralo pristojno ministrstvo.²¹ Pred drugim letom šolanja pa bi imeli učenci priseljenci možnost svoje znanje slovenščine izpopolniti še na 20-urnem nadaljevalnem tečaju slovenščine, ki bi se ga predvidoma udeležili pred začetkom šolskega leta (Jelen Madruša, 2010, str. 69–75).²²

Z vidika jezikovnega vključevanja učencev priseljencev je bil pomemben rezultat projekta tudi predlog oz. primer, kako naj se oblikuje poseben individualni program, do katerega bi imeli dostop vsi za otroka relevantni strokovni delavci in bi jim pomagal usklajevati delo. V individualni program – nastal je v sodelovanju z ZRSŠ in se je kasneje preimenoval v individualni načrt aktivnosti (INA) – se ob otrokovi vključitvi v šolo navede tudi informacije o njegovem razumevanju učnega jezika (prim. Kralj, 2010, str. 49–52). Oblikovan je bil tudi primer spremljanja dosežkov pri učenju slovenščine (Abram idr., 2010, str. 57–59), in sicer v obliki opisnikov za samoevalvacijo, kot jih predlaga *Evropski jezikovni listovnik za mlajše otroke* (Skela in Holc, 2006).

Izsledki obeh sklopov projekta so imeli pomemben vpliv na nadaljnji razvoj področja. Začrtane so bile tako usmeritve začetnega učenja slovenščine kot usmeritve za celostno vključevanje otrok in staršev priseljencev v sistem VIZ.

21 Predvidoma 35 ur na leto.

22 Natančnejši opis tega tečaja v zaključni publikaciji projekta ni bil podan, v praksi pa se je izvajal kot 20-urni tečaj slovenščine.

1.4 *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole 2012 in Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS*

Pomembno vlogo pri ozaveščanju šolskih strokovnih delavcev in implementaciji podpornih dejavnosti za jezikovno vključevanje priseljenjskih otrok v slovenski sistem VIZ so imele *Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah*, ki so bile v letu 2009 pripravljene na ZRSŠ, v letih 2010–2012 pa vsebinsko dopolnjene in leta 2012 objavljene pod novim naslovom – *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (*Smernice*, 2012).²³ Izhajajo iz usmeritev v *Strategiji*, opirajo pa se tudi na rezultate obeh sklopov projekta *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov*. Šole in vrtce usmerjajo k celostnemu vključevanju otrok in staršev priseljencev v sistem VIZ. Najprej v skladu s *Strategijo* izpostavljajo načela, pomembna za vključevanje otrok priseljencev. Izpostavljamo zlasti tista, ki zadevajo jezikovno vključevanje priseljencev. V njih se poudarja, da mora biti vrtec/šola/dijaški dom »otroku v podporo pri uporabi maternega jezika ter ga hkratni aktivno spodbujati k razvoju sporazumevalnih zmožnosti v slovenskem jeziku« (*Smernice*, 2011, str. 4) oz. »k rabi jezika (maternega, slovenskega ali mešanice obeh) v različnih funkcijah in pri različnih dejavnostih« (*Smernice*, 2011, str. 5). Opozarjajo na problem podajanja učne snovi otrokom s pomanjkljivim znanjem slovenščine in pomembnost sprotnega preverjanja razumevanja naučenega (prim. *Smernice*, 2012, str. 4). Šolam nalagajo, da razvijajo take oblike in metode dela, ki bodo učencem in dijakom priseljencem omogočale uspešno vključevanje v šolsko okolje in doseganje predpisanih standardov znanja. Za ta namen naj šola izdela INA, ki vsebuje »načrt notranje individualizacije in diferenciacije, program dopolnilnega in dodatnega pouka ter druge ukrepe« (*Smernice*, 2012, str. 5) in z njegovo pomočjo spremlja tudi doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev. Izpostavljajo, da je vsak otrokov učitelj tudi učitelj jezika, zato je pomembno, da je seznanjenost z jezikovno zmožnostjo otrok priseljencev in jezikovna ozaveščenost prisotna pri vseh učiteljih, ki stopajo v stik z otrokom.

23 Dostopne na povezavi: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Smernice_za_vkljucevanje_otrok_piseljencev_v_vrtce_in_sole.pdf.

V poglavju Napotki in ideje za udejanjanje načel²⁴ *Smernice* (2012) šolam nalagajo, da ob vključitvi priseljence v VIZ zanj organizirajo učenje ali izpopolnjevanje v znanju slovenščine, ukrepe za nenehno izboljševanje jezikovnih zmožnosti pa izvajajo tudi v nadaljevanju izobraževanja. Predlog za jezikovno opolnomočenje otrok je mogoče videti tudi v napotku vrtcem, naj staršem priporočijo, da svojega otroka vključijo vanj vsaj dve leti pred vstopom v šolo, in napotku, da vrtec starše spodbudi k vključitvi v organizirano intenzivno obliko učenja slovenščine (*Smernice*, 2012, str. 14). Napotki, ki se izrecno nanašajo na učenje slovenščine kot učnega jezika, so zbrani v četrtem sklopu. Večinoma gre za napotke, ki so bili izraženi že v prejšnjih poglavjih, izpostavljena pa je tudi potreba po zadostni usposobljenosti učiteljev za delo s priseljenci. S tem v zvezi je šolam naloženo, da za poučevanje slovenščine zagotovijo učitelje, ki so usposobljeni za poučevanje SDJ in imajo razvite medkulturne kompetence.²⁵ Učitelji drugih predmetov pa morajo ob razviti medkulturni kompetenci pridobiti tudi zmožnosti za »podporo jezikovnemu razvoju učencev v učnem jeziku« pri svojem predmetu ter pri tej podpori medsebojno sodelovati (*Smernice*, 2012, str. 18).

Napotkom sledijo predlogi in ideje za njihovo izvedbo, in sicer organizacija intenzivnih tečajev pred začetkom šolanja oz. izvedba

24 Izraze navajamo, kot so rabljeni v dokumentu. Pri tem napotek razumemo kot obvezujočo dejavnost, predloge in ideje pa kot priporočeno oz. izbirno dejavnost.

25 Usmeritev je bila dobrodošla, saj učitelji za poučevanje SDJ takrat večinoma niso bili usposobljeni (*Strategija*, 2007). Ob tem je morda treba navesti dejstvo, da so se usposabljanja za poučevanje SDTJ v tistem času šele vzpostavljala. Vsebinsko zaokroženo usposabljanje (20-urno) poučevanja slovenščine kot drugega jezika, specializirano za učitelje v šolah, je od šolskega leta 2006/2007 potekalo le na CSDTJ. Nastalo je na pobudo CSDTJ in je v celoti potekalo samoplačniško, kar je zlasti v obdobju gospodarske krize (2010–15) kljub nizkim stroškom udeležbe šolam predstavljalo velik problem. V obsegu 4 šolskih ur so se lahko učitelji s pristopi pri poučevanju SDJ lahko seznanili tudi na usposabljanjih ZRSŠ, katerih cilj pa je bil učitelje opolnomočiti zlasti na področju medkulturnih kompetenc. Oktobra 2013 je s sredstvi Ministrstva za kulturo CSDTJ pripravil tri 15-urne seminarje za 35 učiteljev SDJ iz Podravja, Savinske doline ter z Goriškega in Vipavskega (Letno poročilo CSDTJ, 2013). Sicer pa so večja usposabljanja potekala zlasti po letu 2013, ko sta se izvajala projekta *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja* (2013–2015) in *Krepitev socialnih in državljskih kompetenc strokovnih delavcev* (2016–2021) z obema podprojekta – *Le z drugimi smo in Izzivi medkulturnega sobivanja* (gl. nadaljevanje besedila, točko 2). Ti so bili prvenstveno namenjeni prav usposabljanju šolskih strokovnih delavcev in so v svoje programe vključevali tudi teme s področja poučevanja SDJ (multiplikatorje je na področju SDJ večinoma usposabljal CSDTJ, ti pa so pridobljeno znanje prenašali drugim učiteljem). Sistematična usposabljanja s področja slovenščine SDJ pa so od šolskega leta 2016/17 dostopna tudi v sistemu KATIS, tudi s področja razvijanja sporazumevalne zmožnosti pri drugih predmetih (izvajalec CSDTJ). Učitelji pa se lahko usposabljaajo tudi v okviru rednih usposabljanj CSDTJ.

pripravljalnice in *nadaljevalnice*, uporaba ustreznega učnega gradiva za učenje slovenščine, obisk knjižnice, skupno branje v šoli ipd. V zvezi z vključevanjem predšolskih otrok svetujejo, da se otrok priseljenec slovenščine še posebej intenzivno uči v prvem in drugem letu vključitve v vrtec, in sicer z dejavnostmi, ki ga spodbujajo h komunikaciji, kot so igre, plesi, likovna dejavnost, uporaba slikovnega gradiva za spodbujanje pogovora (prim. *Smernice*, 2012, str. 14–15).

Smernice (2012) so torej podale veliko splošnih napotkov za delo s priseljenci, njihova konkretizacija, npr. oblikovanje konkretnih napotil v zvezi s prilagoditvami preverjanja znanja, s pomočjo katerih bi učitelji različnih šol lahko usklajeno prilagajali načine preverjanja in ocenjevanja znanja, ter napotila glede konkretnega načina izvedbe začetne pomoči pri učenju slovenščine (npr. usmeritve za prilagoditev šolskega urnika ob izvajanju intenzivne oblike tečaja), s čimer so šole imele največ težav, pa so umanjala. To (in tudi dejstvo, da je bilo intenzivno učenje slovenščine umeščeno le med predloge in ideje in ne med napotke) kaže na takratno zadržanost do uvajanja tovrstne pomoči v vzgojno-izobraževalni sistem. Ta se je posledično odražala tudi v praksi. Šole, ki so v tistem času izvajale priporočeno intenzivno učenje slovenščine, so bile bolj izjema.

Usmeritve v zvezi z jezikovnim vključevanjem otrok priseljencev, ki so izhajale iz *Strategije* in obeh razvojnih projektov, so bile leta 2011 podprte tudi v priporočilih v *Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS* (Krek in Metljak, 2011). V njej je za učinkovito jezikovno vključevanje učencev priseljencev kot potreben pogoj izpostavljena dovolj obsežna in intenzivna oblika učenja slovenščine (do 240 ur). Kot nujni so navedeni tudi ustrezna presoja o potrebah in jezikovnem napredku posameznega učenca (tudi z merskim instrumentom), oblikovanje skupin po predznanju in starosti, usposobljenost učiteljev za poučevanje SDJ ter priprava oz. uporaba ustreznih učnih načrtov in gradiv za poučevanje SDJ (Krek in Metljak, 2011, str. 33).

2 Razvoj področja v obdobju Resolucije 2014–2018

Resolucija 2014–2018 navaja ukrepe in cilje na področju SDTJ v posebnem poglavju, ki zadeva govorce SDJ v celotni VIZ-vertikali. To v primerjavi z *Resolucijo 2007–2011* kaže na bistveni konceptualni,

vsebinski in vrednostni preskok v razumevanju tega področja. *Resolucija 2014–2018* v zvezi z izobraževanjem otrok predlaga ukrepe, ki so se po pregledu takratnega stanja pokazali kot najbolj potrebni. To so: prenova normativov in standardov z vidika uvedbe uvajalnih intenzivnih tečajev slovenščine za otroke priseljence, oblikovanje manjkajočega učnega načrta za začetno učenje SDJ v osnovni šoli in izdelava ustreznih e-gradiv (tudi priročnikov, kot so slovnica in slovarji) za samostojno in kombinirano učenje SDTJ za najrazličnejše ciljne publike. Izrecno so izpostavljene tudi konkretne dejavnosti, usmerjene v učitelje in učence, in sicer seznanjanje ravnateljev in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju SDTJ, sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za poučevanje otrok, učencev in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski sistem VIZ, oz. njihovo usposabljanje za poučevanje v dvo- in večjezičnih okoljih. Pri tem je poudarjena vključenost tako učiteljev slovenščine kot učiteljev drugih predmetov (prim. *Resolucija 2014–2018*, pogl. 1.1 in 2.1.4.).

Ob zavedanju snovalcev *Resolucije 2014–2018*, da navedeni cilji potrebujejo konkretno realizacijo, sta za njihovo učinkovito uresničevanje nastala dva akcijska načrta – *Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje (Akcijski načrt 2014–2018)* in *Akcijski načrt za jezikovno opremljenost*. Dejavnosti, ki zadevajo jezikovno vključevanje otrok priseljencev, obsega le prvi, in sicer v poglavju Slovenščina kot drugi in tuji jezik. Predlagane so naslednje naloge: spremljanje in evalvacija pouka slovenščine za učence in dijake priseljence v obliki raziskave, ki bi dala vpogled v učinkovitost začetne pomoči pri učenju slovenščine, ki se izvaja v šolah, oz. v jezikovno zmožnost učencev glede na njihove spoznane potrebe v kontekstu šolanja in življenja v Sloveniji; definiranje obsega in oblike učenja, normativov in standardov pri učenju SDJ v slovenskem sistemu VIZ z namenom zagotavljanja enakih možnosti za učenje slovenščine in uspešnega vključevanja v učni proces, implementacija učnih načrtov za učenje SDJ in opredelitev kompetenc učiteljev, ki izvajajo dodatne ure slovenščine (prim. *Akcijski načrt 2014–2018*, str. 15–22). Smernice in naloge, podane v *Resoluciji 2014–2018* in *Akcijskem načrtu 2014–2018*, so tako začrtale vsebinsko težišče nadaljnega razvoja področja. Za njihovo uresničevanje je bilo razpisanih več razvojnih evropskih projektov.

2.1 Razvojni projekti s področja

V tem obdobju je teklo več evropskih projektov. V okviru projekta *Razvoj učnih gradiv na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika skozi izvedbo tečajev za različne ciljne skupine in seminarjev za njihove izvajalce (2014–2015)*, ki ga je izvajal CSDTJ, je bil recenziran, oblikovan in natisnjen učbeniški komplet *Čas za slovenščino 1* na ravni A1 *Skupnega evropskega jezikovnega okvira* (SEJO, 2011), namenjen učencem v tretjem VIO in dijakom, ter *Križ kraž*, učno gradivo s priročnikom za predšolske oz. še neopismenjene otroke na ravni A1 SEJA. Ob neposrednem delu z učenci in dijaki priseljenci (tudi v tem projektu je bil ob začetku šolskega leta 2014/2015 organiziran 60-urni tečaj slovenščine) pa je bilo razvito učno gradivo za poučevanje SDTJ na ravni A2 SEJA – učbeniški komplet *Čas za slovenščino 2*. Vsa gradiva so bila natisnjena, uporabnikom pa so prosto dostopna tudi na spletu.²⁶ V sklopu projekta je bilo pripravljeno tudi interaktivno gradivo *iKriž kraž*, ki je bilo zasnovano kot dopolnitev tiskanega učnega gradiva. Pripravljen je bil tudi merski instrument (test) za preverjanje vstopnega in izstopnega znanja učencev v tretjem VIO in srednješolcev, in sicer na ravni B1 SEJA. Ta je kasneje (gl. nadaljevanje besedila) predstavljal izhodišče za pripravo drugega merskega instrumenta, in sicer na ravni A2 SEJA, kot je trenutno v rabi pri izvedbi srednješolskega intenzivnega začetnega tečaja slovenščine. Zadnji rezultat projekta pa je bil program usposabljanja za učitelje, ki v osnovnih in srednjih šolah izvajajo začetno pomoč pri učenju slovenščine. Vsebine iz tega programa so od leta 2017/2018 vključene tudi v Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (KATIS). Čeprav je projekt trajal le slabo leto, je ponudil veliko uporabnih in trajnih rezultatov,²⁷ učbeniki *Čas za slovenščino* in *Križ kraž* npr. predstavljajo temeljno učno gradivo za začetni pouk slovenščine (Knez idr., 2020, str. 260–262, 341–343).

²⁶ <https://centerslo.si/za-otroke/gradiva/>

²⁷ Projektne dejavnosti so natančneje predstavljene v Letnem poročilu CSDTJ za leto 2015: https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/LP-05_zs-splet_2.pdf in na spletni strani projekta: <https://centerslo.si/za-otroke/projekti/>.

Sočasno je tekel še projekt *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja* (2013–2015),²⁸ ki ga je pod vodstvom Instituta ISA in Osnovne šole Koper izvajal konzorcij osnovnih in srednjih šol. Dejavnosti projekta so se v obdobju 2016–2021 nadaljevale v petletnem projektu z naslovom *Izzivi medkulturnega sobivanja*.²⁹ V njem je leta 2018 nastal *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Rutar idr., 2018). Pri njegovi pripravi so sodelovali sodelavci projekta *Izzivi medkulturnega sobivanja*, CSDTJ, ZRSŠ, predstavniki Zveze aktivov svetov staršev Slovenije in predstavniki ministrstva za šolstvo. Dokument podaja konkreten predlog obsega in oblike pomoči pri začetnem učenju slovenščine, ki naj bi je bili otroci deležni neposredno ob vključitvi v slovenski vrtec ali šolo, in sicer v intenzivni (strnjeni) obliki. Za otroke priseljence, ki so v drugem starostnem obdobju³⁰ (3–6 let) in ki se prvič vključujejo v slovenski vrtec, se glede na njihovo število predvideva do 50 oz. do 75 ur dodatne pomoči pri učenju slovenščine. Za otroke, ki se v vrtec vključijo leto pred začetkom šole, pa je predvidenih do 100 oz. do 120 ur dodatne pomoči pri učenju slovenščine.³¹ Ta predlog v slovensko zakonodajo še ni bil implementiran. Predlog obsega pomoči pri začetnem učenju slovenščine za učence in dijake pa je bil v letih 2017–2019 sprejet v šolsko zakonodajo in ga podrobneje predstavljamo v naslednjem poglavju pri spremembah zakonodaje.

Na oblikovanje predloga pomoči pri začetnem učenju slovenščine so zelo vplivale finančne omejitve pristojnega ministrstva, zato je bilo treba pri tem sprejeti vrsto kompromisov. Smiselno se je namreč zdelo pripraviti predlog, ki bo lahko čim prej zaživel v praksi in bo hkrati učinkovitejši od obstoječih rešitev. V osnovnih šolah se je v času priprave

28 Zaključna publikacija projekta je dostopna na: <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja-Zbornik.pdf>.

29 Rezultati projekta so dostopni na spletni strani: <https://www.medkulturnost.si/>.

30 Za otroke v prvem starostnem obdobju posebna pomoč pri učenju slovenščine v obliki dodatnih ur ni predvidena, je pa v *Priporočilih za začetno učenje slovenščine v vrtcih*, nastalih na CSDTJ, posebej izpostavljena vloga vzgojiteljev (dostopno v arhivu CSDTJ, MVI in ZRSŠ), ki jo imajo ti pri opolnomočenju otrok priseljencev tudi v tem starostnem obdobju.

31 Obseg začetne pomoči pri učenju slovenščine je v *Predlogu* naveden v šolskih urah, vendar ni mišljeno, da se tako tudi izvaja. Način izvedbe je opredeljen v priporočilih *Začetnega učenja slovenščine kot drugega jezika v vrtcih*, kjer je v poglavju Dejavniki učenja jezika priporočeno, da se pomoč organizira vsak dan ali večkrat na teden, in sicer v časovnem okviru, ki glede na starost oz. na kognitivne zmožnosti otrok najbolj ustreza trenutni skupini otrok priseljencev (od 20 do 45 minut oz. pri šestletnikih, če ti to zmorejo, tudi dlje).

Predloga začetna pomoč pri učenju slovenščine izvajala v prvem in v drugem letu šolanja otrok priseljencev v Sloveniji, vendar v obeh letih praviloma do 35 ur na leto. Če je bilo v šolo vključenih več učencev priseljencev in če so finančne zmožnosti pristojnega ministrstva to dopuščale, je bilo število ur lahko tudi večje. V srednji šoli pa je v skladu s Pravilnikom o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva (*Uradni list RS 62/2010*), ki smo ga predstavili v poglavju 1.2, tečaj slovenščine v prvem letu obsegal 70 ur, v drugem pa 35. Ob zavedanju, da je treba učence in dijake čim prej jezikovno opolnomočiti za vključevanje v pouk, se je tako predlagalo bolj intenzivno učenje slovenščine v prvem letu šolanja v obsegu, ki je bilo za pristojno ministrstvo finančno še sprejemljivo. Prav tako potrebna jezikovna pomoč v drugem letu šolanja pa je zato izpadla.

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja je bil v okviru projekta *Izzivi medkulturnega sobivanja* preverjen in evalviran tudi v praksi. Izsledki so dostopni v *Poročilu o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Lesar idr., 2018). V okviru projekta je potekalo tudi obsežno usposabljanje vrtčevskih in šolskih strokovnih delavcev, ob delu multiplikatorjev, zaposlenih v projektu, pa se je izoblikoval model strokovnega delavca, ki bi v slovenskih šolah skrbel za uspešno vključevanje otrok priseljencev.

Usposabljanje šolskih delavcev se je odvijalo še v projektu *Le z drugimi smo*, ki so ga v obdobju 2016–2021 s številnimi zunanjimi strokovnjaki izvajali sodelavci ZRC SAZU. Projekt je ponujal pet 16-urnih seminarskih sklopov,³² katerih cilj je bil vrtčevske in šolske delavce opolnomočiti na področju socialnih, medkulturnih in državljskih kompetenc. Usposabljanje se je udeležilo več kot 10.000 strokovnih delavcev. V sklopu *Živeti raznolikost: vključevanje priseljencev, slovenščina in medkulturni dialog* so se učitelji usposabljali tudi za poučevanje slovenščine kot drugega jezika (Vižintin, 2022, str. 127–128).

³² Naslovi sklopov so bili: *Živeti raznolikost: vključevanje priseljencev, medkulturni dialog in slovenščina*, *Ničelna toleranca do nasilja*, *Spoštljiva komunikacija in reševanje konfliktov*, *Izzivi sodobne družbe v šoli in vrtcu*, *Medkulturni odnosi in integracija*.

V letih 2016–2021 je v okviru ZRSŠ (konzorcijski partnerji so bili še Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru in Pedagoški inštitut) potekal projekt *Evropskega socialnega sklada Bralna pismenost in razvoj slovenščine – OBJEM (Ozaveščanje, Branje, Jezik, Evalvacije, Modeli)*, katerega cilj je bil razviti različne pristope za razvijanje bralne pismenosti. Del dejavnosti v projektu je segal tudi na področje SDTJ.³³ Tako je v sodelovanju ZRSŠ, CSdTJ ter vrtcev in šol, vključenih v projekt, nastala publikacija *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika* (Črtalič idr., 2022), ki je lahko vzgojiteljem in učiteljem v pomoč pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti otrok priseljencev pri različnih predmetih oz. predmetnih področjih. Pri razvoju gradiva so bili upoštevani izsledki projekta *LISTIac – Linguistically-Sensitive Teaching in All Classrooms (Erasmus +)*, v slovenščini *JOP (Jezikovno občutljivo poučevanje)*,³⁴ v okviru katerega so bila oblikovana priporočila, namenjena učiteljem in učiteljicam, ki poučujejo v večjezičnih okoljih. V projektu *OBJEM* so bila ta priporočila prirejena in podkrepljena s konkretnimi primeri učnih gradiv za delo v vrtcu in pri različnih predmetih. Pri pripravi nalog so avtorji posebno pozornost namenili razvijanju leksikalne, oblikoskladenjske in pragmatične zmožnosti ter razvijanju vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti (branja, pisanja, govorjenja in poslušanja). Primeri nalog so lahko učiteljem v pomoč pri poučevanju govorcev SDJ in hkrati zgled za pripravo lastnega gradiva.

2.2 Spremembe zakonskih podlag

Sočasno s pripravo *Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* se je začela spreminjati tudi šolska zakonodaja.

Na področju srednjega šolstva se je v skladu s *Predlogom* povečalo število ur tečaja slovenščine, ki je postal za dijake obvezen, uvedlo pa se je tudi preverjanje znanja na ravni A2 po SEJU (SEJO, 2011). Novembra 2017 sta bila tako z Zakonom o spremembah in dopolnitvah

33 Aktivnosti v zvezi s tem področjem so tekale zlasti zadnji dve leti projekta, vsebinsko pa jih je usmerjal CSdTJ FF UL.

34 Spletna stran projekta JOP: <https://jop.splet.arnes.si/> Na projekt JOP se je vsebinsko navezoval tudi projekt JeŠT (Jeziki štejejo): <https://jeziki-stejejo.si/>, ki je potekal vzporedno s projektom OBJEM. Tudi v projektu JeŠT so nastala kratka priporočila za delo z učenci priseljenci: <https://jop.splet.arnes.si/files/2022/02/Priporocila-za-delo-z-ucenci-priseljenci.pdf>

Zakona o gimnazijah (ZGim-C, 2. člen, *Uradni list RS 68/2017*) in Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1A, 3. člen, *Uradni list RS 68/2017*) dopolnjena 9. člen Zakona o gimnazijah – ZGim (*Uradni list RS 1/2007*) in 7. člen Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju – ZPSI (*Uradni list RS 79/2006*).³⁵ Dopolnitve najprej opredeljujejo dijake, za katere se organizira tečaj in za katere je ta obvezen.³⁶ To so dijaki, »katerih materni jezik ni slovenski ali niso končali osnovnošolskega izobraževanja v Republiki Sloveniji in niso uspešno opravili preizkusa znanja slovenščine po Skupnem evropskem jezikovnem okviru na ravni A2« (ZGim-C in ZPSI-1A, *Uradni list RS 68/2017*) ter se prvič vključujejo v gimnazijsko ali poklicno in strokovno izobraževanje v Sloveniji ob začetku šolskega leta. Zakon daje možnost pomoči pri učenju slovenščine tudi po opravljenem tečaju. V ta namen se na šoli organizirajo dodatne ure slovenščine, ki so za dijake, ki po zaključku tečaja niso uspešno opravili preizkusa iz znanja slovenščine po SEJU na ravni A2, obvezne.

Dopolnitvam zakonov³⁷ je aprila 2018 sledilo še sprejetje Pravilnika o tečaju slovenščine v srednjih šolah (*Uradni list RS 30/2018*), ki ureja organizacijo in izvedbo intenzivnega tečaja in dodatnih ur slovenščine. Tečaj šola organizira ob začetku šolskega leta in ga izvede v prvem polletju šolskega leta. V skladu z 2. členom tega pravilnika morajo dijaki priseljenci, ki niso končali osnovnošolskega izobraževanja v Sloveniji, šoli ob vpisu predložiti potrdilo o opravljenem preizkusu znanja na A2 po SEJU. Če potrdila ne predložijo, preizkus opravljajo na šoli. Za dijake, ki pri preizkusu niso uspešni, šola organizira tečaj slovenščine, ki je zanje v skladu z ZGim-C in ZPSI-1A obvezen. Število ur tečaja je odvisno od števila vključenih dijakov (do 3 dijake 90 ur, od 4 do 6 dijakov 120 ur, od 7 do 12 dijakov pa 160 ur). Pravilnik ureja tudi izvedbo dodatnih ur slovenščine (opredeljuje jih kot jezikovno podporo predmetom izobraževalnega programa) po zaključenem tečaju. Te so za dijake, ki po zaključenem tečaju ne opravijo preizkusa znanja A2 po SEJU, obvezne.

35 Pred tem je bila možnost tečaja slovenščine za dijake priseljence zapisana le v Pravilniku o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva iz leta 2010 (*Uradni list RS 62/2010*).

36 Pred dopolnitvijo zakonodaje dijaki priseljenci zakonsko niso bili zavezani k obiskovanju tečaja. Tečaj je bil prostovoljen, kar je vplivalo tako na udeležbo in prisotnost dijakov na tečaju kot na njegovo umestitev v šolski urnik.

37 Besedilo dopolnitev se v obeh zakonih glasi enako.

Njihov obseg je 70 ur. Za dijake, ki so bili pri preizkusu uspešni, šola izvede 35 dodatnih ur slovenščine, udeležba pa je v skladu z obema zakonoma prostovoljna. V primeru večjega števila dijakov se število ur tečaja in dodatnih ur slovenščine poveča (prim. 3. in 5. člen Pravilnika, *Uradni list 20/2018*).

Te zakonodajne spremembe so v slovenski šolski prostor (ob tem, da se je povečal obseg pouka SDJ) prinesle pomembne novosti. Uvedba sistematičnega preverjanja jezikovnega (pred)znanja kaže na vedno večje razumevanje jezikovnih potreb, ki jih imajo učenci pri šolanju v novem učnem okolju, in na zavedanje, da je učenje jezika izrazito individualen proces. Zato na učence priseljence, če jim želimo učinkovito pomagati, ni mogoče gledati kot na homogeno skupino, ampak je pri načrtovanju začetne in nadaljnje jezikovne pomoči treba izhajati iz jezikovne zmožnosti vsakega posameznika – s tem so bila upoštevana tudi priporočila *Bele knjige* (2011). Uvedba preverjanja torej nima restriktivne vloge (da bi se na podlagi preverjanja odločalo, ali se dijak lahko vključi v srednješolsko izobraževanje ali ne), ampak ima diagnostično funkcijo: ob všolanju preverja, ali se pri dijakih kaže potreba po vključitvi v tečaj slovenščine, ob koncu tečaja pa, v kolikšni meri je bilo učenje v tečaju uspešno oz. ali dijak pri učenju slovenščine potrebuje nadaljnjo pomoč. V ta namen je bil na CSDTJ pripravljen poseben merski inštrument (test),³⁸ usklajen z opisniki na ravni A2 SEJA in prilagojen mladostnikom, ki omogoča preverjanje in ocenjevanje jezikovnega znanja po enotnih merilih. Test in sam postopek testiranja je bil učiteljem predstavljen v okviru 8-urnega usposabljanja, ki ga je izvedel CSDTJ in je potekalo v okviru KATISA.

Določitev, da je treba tečaj izvesti v prvem polletju, pa je vplivala na intenzivnost njegove izvedbe – s tem pa tudi na njegov učinek. Sprva je tako izvajanje tečaja šolam predstavljalo problem, saj je bilo treba za to sprejeti vrsto prilagoditev, npr. umestiti tečaj v čas, ko poteka redni pouk, rešiti s tem povezane kadrovske zadrege, a ob vztrajanju pristojnega ministrstva in priporočilih CSDTJ, da tak način izvedbe ostane, se je na šolah bolj intenzivno izvajanje tečajev ustalilo in kot kaže daje tudi boljše rezultate (Knez idr., 2020).

38 Podrobnejši opis merskega inštrumenta, evalvacija inštrumenta s strani učiteljev izvajalcev in njegova implementacija v šole je opisana v prispevku Damjane Kern Andoljšek v tej številki revije.

Po spremembah zakonodaje na področju srednjega šolstva so sledile še spremembe na osnovnošolski stopnji. V osnovnih šolah je do šolskega leta 2018/2019 učenje slovenščine za priseljence potekalo v obliki ur dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine, in sicer v prvem in drugem letu šolanja, vendar po obsegu števila ur ta ni bila jasno opredeljena. Septembra 2019 pa je bil sprejet Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (*Uradni list RS 54/2019*). Ta s 43.c členom določa, da se za učence, katerih materni jezik ni slovenski, ob vključitvi v osnovno šolo v Republiki Sloveniji v prvem letu organizira dodatne ure slovenščine, hkrati pa določa tudi njihovo število. Če se učenci priseljenci v osnovno šolo vključijo v prvem ocenjevalnem obdobju, se zanje organizira od 120 do 180 dodatnih ur slovenščine, odvisno od števila učencev.³⁹ Nadalje člen opredeljuje, da »šola za učence tujce, ki se v osnovno šolo vključijo v drugem ocenjevalnem obdobju, v tekočem letu izvede 35 ur slovenščine« (*Uradni list RS 54/2019*). Te učence lahko šola (tako kot velja za srednjo šolo) vključi v skupino, za katero se izvajajo dodatne ure pri učenju slovenščine šele v naslednjem šolskem letu. Posebno novost predstavlja dopolnitev člena, ki se nanaša na učence, katerih prvi jezik je slovenski, a so se pred vključitvijo v slovensko osnovno šolo izobraževali v tujini. Tudi ti imajo namreč pod enakimi pogoji⁴⁰ kot učenci priseljenci pravico do dodatne pomoči pri učenju slovenščine. Novi člen pa prinaša še eno pomembno novost, in sicer možnost, da se na šoli ob večjem številu učencev priseljencev, ki se prvič vključujejo v slovenski sistem VIZ, vzpostavi sistemizirano delovno mesto učitelja, ki izvaja dodatne ure slovenščine.⁴¹ To kaže na pomemben premik v razumevanju in vrednotenju tega pedagoškega dela oz. pouka. Dodatni pouk slovenščine je tako tudi finančno enako ovrednoten kot redni pouk; tako ureditev bi veljalo vpeljati tudi v srednje šole.

39 Merila so usklajena s *Predlogom programa dela z otroki, učenci in dijaki priseljenci*.

40 S tem je mišljeno predvsem enako število ur pomoči pri učenju slovenščine.

41 Tako lahko šola, na katero je vključenih od 9 do 17 priseljencev, uveljavlja 25-odstotno zaposlitev učitelja, od 18 do 26 priseljencev predstavlja 50-odstotno zaposlitev, od 27 do 35 75-odstotno zaposlitev in od 36 do 44 polno zaposlitev strokovnega delavca. Uvedba takega delovnega mesta je torej mogoča le na šolah, na katere se v določenem šolskem letu vključi več priseljencev, sicer pa učitelji dodatne ure slovenščine (tako kot je opredeljeno tudi v Pravilniku o tečaju slovenščine v srednjih šolah) izvajajo kot dodatno delo, vrednost ure pa določi minister, pristojen za šolstvo.

Prenovljene pravne podlage so omogočile tudi sprejetje učnih načrtov za začetno učenje slovenščine. Ti so bili pripravljeni že v projektu CSDTJ *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v VIZ* (gl. 1. poglavje), med leti 2016 in 2020 pa so bili v uporabi v projektu *Izzivi medkulturnega sobivanja*. Na začetku leta 2020 so bili v skladu z novim obsegom ur začetnega učenja slovenščine dopolnjeni in februarja 2020 sprejeti na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje.⁴²

2.3 Evalvacijska študija *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik*

V skladu z *Akcijskim načrtom 2014–2018* je bila z namenom boljšega vpogleda v jezikovno vključevanje govorcev SDJ v sistem VIZ in nadaljnega načrtovanja področja v letih 2017–2020 izvedena evalvacijska študija *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik* (Knez idr., 2020), njen nosilec pa je bil CSDTJ. Cilji raziskave so bili raznovrstni in so zadevali različne skupine učencev, ki se vključujejo v slovenski sistem VIZ: učence priseljence (prve, druge in tretje generacije), učence Rome in učence matrne govorce slovenščine, ki se v Slovenijo priselijo iz tujine. Prvi cilj raziskave je bil ugotoviti in evalvirati organizacijo, trajanje in dinamiko izvajanja pomoči pri učenju SDJ, drugi cilj je bil ugotoviti in evalvirati usposobljenost učiteljev za prepoznavanje jezikovnih potreb prej naštetih ciljnih skupin, tretji cilj pa je bil ugotoviti, kako dobro učenci priseljenci prve, druge in tretje generacije ter učenci Romi v primerjavi z maternimi govorci razumejo zapisana besedila. Za namen našega prispevka predstavljamo le izsledke prvega cilja, ki zadevajo izvedbo začetne pomoči pri učenju SDJ.⁴³ Ta je bil prvenstveno usmerjen v preučevanje in evalvacijo pomoči pri učenju slovenščine, kot se je ta izvajala v času začetka raziskave (tj. leta 2018), da bi pridobili vpogled v njeno izvajanje in predlagali izboljšave. Med raziskavo pa je, kot je bilo

42 Učni načrti do dostopni na spletni strani CSDTJ: <https://centerslo.si/za-otroke/ucni-nacrti/> in na spletni strani Zavoda RS za šolstvo: <https://www.zrss.si/slovenscina-na-enem-mestu/>

43 Zaključno poročilo raziskave je dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Svet-za-kakovost-in-evalvacije/KONCNO-POROCILO-FF-SLO-VENSINA-januar-2021.pdf>.

predstavljeno v 2. poglavju, prišlo do temeljnih sistemskih sprememb na področju jezikovnega vključevanja otrok priseljencev. Zato smo bili izvajalci sredi izvedbe raziskave postavljeni pred novo nalogo – ne več samo raziskati ustaljene prakse oz. stanje, kakršno je bilo pred uvedbo sprememb, ampak tudi preveriti, v kolikšni meri so bile spremembe, zapisane v Pravilniku o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah (*Uradni list RS 30/2018*) in Pravilniku o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (*Uradni list RS 54/2019*), vpeljane v šolsko prakso, kako so jih sprejeli šolski delavci in kakšne rezultate so prinesle.

2.3.1 Metodologija raziskave

Podatke o organizaciji in dinamiki izvajanja pomoči pri učenju slovenščine smo v raziskavi pridobili z anketiranjem. V ta namen smo za učitelje, ki so na osnovnih in srednjih šolah izvajali dodatno pomoč pri učenju slovenščine oz. intenzivni tečaj slovenščine, in za ravnatelje, pomočnike ravnateljev in svetovalne delavce na šolah, na katere se vključujejo učenci in dijaki priseljenci, v spletnem orodju 1KA pripravili obsežne spletne vprašalnike (skupaj štiri). K reševanju vprašalnikov v zvezi z vključevanjem učencev priseljencev v osnovno šolo smo spomladi 2020 povabili 187 osnovnih šol.⁴⁴ Izbrali smo tiste, ki so v šolskem letu 2017/2018 in 2018/2019 od takratnega Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport pridobile sredstva za izvajanje dodatne pomoči pri učenju slovenščine, in sicer v obsegu vsaj 50 ur. Na naše povabilo se je odzvalo 77 šol (tj. 41,17 % šol, na katere smo poslali vabilo, oz. 21,56 % vseh šol, ki jim je bila v teh dveh šolskih letih odobrena dodatna strokovna pomoč pri učenju slovenščine). K reševanju vprašalnikov v zvezi z vključevanjem dijakov priseljencev v srednjo šolo pa smo prav tako spomladi 2020 povabili vse šole, tj. 66 šol, ki so v šolskem letu 2018/2019 izvajale tečaj slovenščine za dijake priseljence. Na naše povabilo se je odzvalo 37 šol, kar je 56 % vseh povabljenih šol.

⁴⁴ Vseh šol, ki so bodisi v šolskem letu 2017/2018 bodisi v šolskem letu 2018/2019 dobile sredstva za izvajanje dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine, je bilo 357. Na šole, ki so prejele več ur, se je praviloma vpisalo več učencev priseljencev, zato smo izbrali šole, ki jim je takratno Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport odobrilo vsaj 50 ur.

2.3.2 Ključni izsledki raziskave

V nadaljevanju povzemamo ključne izsledke raziskave, ki kažejo na način izvedbe pomoči pri učenju SDJ pred zakonodajnimi spremembami in po njih.

Tako na osnovnih kot srednjih šolah je ob vključitvi učencev in dijakov priseljencev največ pozornosti usmerjeno v pomoč pri učenju slovenščine.⁴⁵ Začetni pouk SDJ na razredni stopnji izvajajo večinoma učitelji razrednega pouka (tako je odgovorilo 85 % učiteljev), v manjši meri pa tudi učitelji slovenščine in svetovalni delavci, drugi učitelji (učitelji tujih jezikov, učitelji družboslovnih in umetniških predmetov) pa ta pouk izvajajo izjemoma. Na predmetni stopnji je slika obrnjena: začetni pouk slovenščine izvajajo predvsem učitelji slovenščine (79 %), v manjši meri pa svetovalni delavci in učitelji razrednega pouka.⁴⁶ V posameznih primerih ta pouk prevzemajo tudi drugi učitelji, zaposleni na šoli.

V času raziskave je pomoč pri učenju SDJ v osnovnih šolah v precejšnji meri potekala v neintenzivni obliki – ure začetnega pouka slovenščine so bile razporejene preko celega šolskega leta. Pred nastopom nove zakonodaje (2018/19) je pouk enkrat ali dvakrat na teden po eno šolsko uro izvajalo 64 % učiteljev, po njenih spremembah (2019/20) pa je odstotek takih učiteljev znašal 49 %. Šole, ki so izvajale začetni pouk slovenščine v intenzivni obliki – od 6 do 16 ur na teden – so se v naši raziskavi pokazale za izjemno redke (Knez idr. 2021, str. 211–213). Začetni pouk slovenščine je v letu 2019/20 v 55 % potekal med rednim poukom (tj. vzporedno z njim), sicer pa po njem (27 %) oziroma pred njim (19 %). Predvidevamo, da bo nova dopolnitev ZOsn v letu 2024 šole spodbudila k intenzivnejši izvedbi začetnega pouka slovenščine. Več kot polovica šol je pouk organizirala tako, da so bili učenci razdeljeni v skupine, ki ustrezajo njihovi starosti in vzgojno-izobraževalnemu obdobju oz. njihovi starosti in prvemu jeziku (Knez idr., 2020, str. 219).

45 Pri posameznih odgovorih ne navajamo točnega števila respondentov. Na vprašanja, povezana z osnovno šolo, je odgovarjalo od 84 do 89 respondentov, na vprašanja, povezana s srednjo šolo, pa od 27 do 29 respondentov. Natančni podatki pri posameznem odgovoru so dostopni v raziskavi.

46 Na šolah, ki so bile v tistem času vključene v projekt *Izzivi medkulturnega sobivanja* oz. program SIMS, so bili med izvajalci tečaja tudi multiplikatorji SIMS. Enako velja za srednje šole.

Učitelje smo povprašali tudi o spremembah, ki jih je v šole prinesla uvedba Pravilnika o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. Vsi so v svojih izjavah spremembe ocenili kot pozitivne ali pa se do njih zaradi pomanjkanja izkušenj niso izrekli. Kot pozitivno so izpostavili uvedbo večjega števila ur, pozdravili so tudi napotilo, da se oblikuje po znanju in starosti homogene skupine, in možnost sistemizacije delovnega mesta. Ob tem so opozorili na dve ključni pomanjkljivosti: da je delovno mesto mogoče sistemizirati le na šolah, na katerih je priseljencev več, in da se število ur, če se oblikuje po starosti in napredku homogene skupine, za učence bistveno zmanjša oz. prepolovi (Knez idr., 2020, str. 290–292).

Vsi srednješolski respondenti so odgovorili, da poteka tečaj slovenščine v skladu s Pravilnikom o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah. Večinoma ga izvajajo učitelji slovenščine, zaposleni na šolah. Iz odgovorov respondentov je razvidno, da je kljub začetnim težavam pri organizaciji takega pouka v srednjih šolah prišlo do izvedbe bolj intenzivnih tečajev. Pred uvedbo sprememb je ta pouk na šolah večinoma potekal od 1 do 4 ure na teden (v šolskem letu 2017/18 je 1 ali 2 šolski uri pouka na teden izvajalo 42 % učiteljev), po uvedbi oz. v drugem šolskem letu (2019/2020) po sprejetju Pravilnika, ko se je nov način ustalil, pa od 4 do 16 šolskih ur na teden, izvajanje manj kot 4 šolske ure na teden se je pokazalo kot izjema (3 % učiteljev). Hkrati pa je bilo tudi izpostavljeno, da se pri takem načinu izvedbe šole srečujejo s težavami v zvezi z organizacijo urnika, saj ponavadi učitelj, ki izvaja tečaj slovenščine, na šoli poučuje tudi svoj redni predmet. Ker so dijaki zaradi udeležbe na intenzivnem tečaju slovenščine odsotni od rednega pouka, se vodstva in učitelji bojijo, da bodo zaradi te odsotnosti prikrajšani za učne vsebine, ki jih ponuja redni pouk, in to kljub temu, da se ti dijaki v slovenske srednje šole večinoma vpisujejo povsem brez predznanja slovenščine. Po drugi strani pa so v raziskavi respondenti večkrat izpostavili, da na novo priseljeni dijaki (še zlasti, če gre za govorce od slovenščine bolj oddaljenih jezikov) zaradi prešibkega znanja slovenščine rednemu pouku ne morejo slediti. Poseben izziv šolam predstavlja organizacija tečaja, kadar se v prvem ocenjevalnem obdobju za dijake izvaja praktični pouk.

Več kot polovica respondentov (55 %) je odgovorila, da se je pouk SDJ izvajal med rednim poukom, 24 % jih je odgovorilo, da je potekal po rednem pouku, ostali pa so navedli, da izvedbo kombinirajo (pred poukom, med njim in po njem). Isto skupino je največkrat poučeval en učitelj (59 % odgovorov), pogosto sta bila izvajalca dva učitelja (38 %), izjemoma pa je tečaj izvajalo več učiteljev (Knez idr., 2020, str. 318–319).

Učitelje smo povprašali tudi, kako ocenjujejo s Pravilnikom uvedene spremembe. Najbolj so pozdravili novost, da se morajo dijaki, ki po opravljenem tečaju ne opravijo preizkusa na ravni A2, vključiti v dodatne ure slovenščine – s tem se je strinjalo ali popolnoma strinjalo 97 % respondentov, prav tako se jim zdi dobra možnost, da se začetnega tečaja lahko prostovoljno udeležijo dijaki, ki so pred začetkom tečaja uspešno opravili preizkus na ravni A2 (skupaj 96 % respondentov). 88 % respondentov se je strinjalo ali popolnoma strinjalo, da jim preizkus pomaga pri načrtovanju tečaja. 77 % se jih je strinjalo ali popolnoma strinjalo, da se tečaj izvede v prvem semestru, 80 % se jih je strinjalo ali popolnoma strinjalo z določilom, da je z večjo intenzivnostjo izvedbe tečaja mogoče doseči boljše rezultate. Pričakovano pa učitelji menijo, da intenzivni tečaj slovenščine dijake ovira pri vključevanju v redni pouk, če so zaradi njega odsotni od pouka. Odgovori respondentov so pokazali, da se jih s tem 34 % strinja ali popolnoma strinja, 50 % se jih deloma strinja, 16 % pa se jih ne strinja ali pa sploh ne strinja (Knez idr., 2020, str. 355). Pomisleki učiteljev so razumljivi, saj odsotnost od pouka drugih predmetov že sama na sebi pomeni, da dijak zaradi odsotnosti ne more spremljati, kaj se pri njem obravnava, po drugi strani pa, kot je razvidno tudi iz pojasnil učiteljev, udeležba pri pouku drugih predmetov tudi ne zagotavlja sprejemanja nove snovi, če dijak zaradi neznanja jezika pouku ne more slediti. Pri načrtovanju jezikovnega vključevanja priseljencev je torej ključno iskanje najboljšega trenutka, ko dijak toliko zna slovensko, da se lahko začne vključevati v pouk oz. da učitelji različnih predmetov zanj lahko začnejo pripravljati smiselne jezikovne in vsebinske prilagoditve predmeta. Premišljeno se je treba odločiti, kdaj je za učenca priseljenca večja korist, da se uči predvsem ali samo slovenščino in kdaj je toliko jezikovno opolnomočen, da se lahko začne vključevati

tudi k rednemu pouku, kjer njegovo poučevanje še vedno poteka s precejšnjimi jezikovnimi prilagoditvami.

Izsledki raziskave so torej nakazali, da se organizacija pomoči pri začetnem učenju slovenščine odvija v pravi smeri, da pa pomemben dejavnik pri uvajanju novosti predstavljajo zakonska določila izvajanja tovrstne pomoči in da zgolj priporočila niso dovolj. Menimo, da se je v srednjih šolah začetni pouk slovenščine intenziviral prav zaradi določila, da ga je treba izpeljati v prvem polletju.

3 Razvoj področja v obdobju *Resolucije 2021–2025*

Tudi *Resolucija 2021–2025* obravnava problematiko jezikovnega načrtovanja za govorce SDTJ v samostojnem poglavju (*Resolucija 2021–2025*, pogl. 2.2.2). Uvodoma izpostavlja ciljne skupine, na katere se nanašajo vsebinski poudarki v poglavju (med njimi so tudi priseljen-ske skupnosti), in izpostavlja pomembnost dostopa do znanja oz. uče-nja slovenščine. V nadaljevanju ugotavlja velik napredek na področju izobraževanja in vključevanja priseljenjskih otrok v sistem VIZ in po-vzame ključne spremembe, ki so se v preteklem obdobju dogodile na področju jezikovnega vključevanja otrok priseljencev. Med potrebnimi ukrepi izpostavi opredelitev obsega in oblike učenja, normativov in standardov pri učenju SDJ v vrtcu,⁴⁷ vključevanje otrok slovenskih pri-seljencev in repatriiranih oseb v predšolsko vzgojo v vrtcih ter uvedbo dodatnih ur SDJ v osnovnih šolah, izdelavo e-gradiv in jezikovnih pri-ročnikov, kot so slovnica in slovarji, ter kontinuirano izdelavo čtiva⁴⁸ s prilagoditvami na oblikoslovni, besedoslovni in skladenjski ravnini v skladu s posamezno ciljno skupino. Sledijo ukrepi, kot so: seznanjanje ravnateljev, vzgojiteljev in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju SDTJ in večjezične didaktike, opredelitev kompetenc vzgoji-teljev ter učiteljev, ki otrokom, katerih prvi jezik ni slovenščina, nudijo

47 Med oblikovanimi učnimi načrti za začetno poučevanje slovenščine kot drugega in tujega je-zika so neizdana in nepotrjena s strani strokovnega sveta ostala le Priporočila za začetno po-učevanje slovenščine v vrtcu. Na CSDTJ so bila tudi ta v letu 2021 dopolnjena in predložena ZRSŠ v recenzijo. Recenzentski postopek je bil uspešen, počakati pa je treba na opredelitev obsega in načina izvedbe pomoči pri začetnem učenju slovenščine.

48 Kaj je mišljeno z besedo čtivo, bi morda veljalo bolj jasno opredeliti. Najverjetneje se ukrep nanaša na pripravo prilagojenih besedil, kot jih predstavljajo stopenjska berila, pripravljena na CSDTJ (<https://centerslo.si/knjige/stopenjska-berila/>) ali morda Lahko branje, kot ga razvijajo v Zavodu Risa, lahko pa tudi, da je mišljeno katero drugo učno gradivo.

jezikovno pomoč oziroma dodatne ure slovenščine, in sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za poučevanje otrok, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem.

Za obdobje veljavnosti *Resolucije 2021–2025* je značilna nekoliko manjša dejavnost na področju SDJ oz. manjše število rezultatov. Razlogov za to je več: prvi je zakasnelo črpanje finančnih sredstev, ki jih omogoča Evropski socialni sklad, drugi so posledice po obdobju kovida, ko je bilo treba prej ustaljene oblike dela ponovno vzpostaviti, tretji pa je povezan z implementacijo novosti, uvedenih v preteklem obdobju, ki jih je veliko in se še preizkušajo.

3.1 Razvojni projekti s področja

Z vidika jezikovnega vključevanja otrok priseljencev je bila pomembna izvedba projekta *Nadgradnja učnega gradiva Čas za slovenščino 1*, ki ga je v letih 2022–2023 izvajal CSDTJ, financiralo pa ga je Ministrstvo za kulturo. Projekt je imel tri cilje:⁴⁹ pripraviti interaktivno obliko učbeniškega gradiva *Čas za slovenščino 1 (iČas)*, razviti klikljiv seznam jedrnega besedišča na ravni A1 SEJA in obstoječe učbeniško gradivo *Čas za slovenščino 1* prilagoditi za poučevanje mladostnikov s slepoto. Tako je v okviru gradiva *iČas* nastalo več kot 300 nalog oz. dejavnosti za učenje slovenščine, ki vsebinsko dopolnjujejo obstoječe učbeniško gradivo, klikljiv seznam jedrnega besedišča pa predstavlja prvi poskus slovarja za govorce SDTJ na ravni A1 SEJA.⁵⁰ V prihodnosti ga bo mogoče nadgrajevati s kompleksnejšimi pomenskimi informacijami, relevantnimi za govorce višjih jezikovnih ravni (A2–C1). Slovar (nastal je v sodelovanju s Centrom za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani) vključuje iztočnico oz. lemo, multimodalne informacije (zvočno in slikovno gradivo), metajezikovne podatke o besedni vrsti, oznako jezikovne ravni znanja po SEJU, na katero sodi iztočnica, pomenski indikator, prevod iztočnice v angleški, madžarski in albanski jezik (ob angleščini sta vključeni madžarščina kot od slovenščine najbolj oddaljen jezik, ki se govori v slovenskem zamejstvu, in albanščina, ki je prvi jezik največje

49 Navezujejo se na cilje, izpostavljene v resoluciji, hkrati pa se projekt dotika tudi področja vključevanja otrok s posebnimi potrebami, tj. otrok s slepoto.

50 Slovar je z vidika njegovega nastajanja in vsebine predstavljen v prispevku Klemen idr., 2023. Osnovo za pripravo slovarja je predstavljal korpus KUUS (Klemen idr., 2022, str. 165–174).

neslovansko govoreče priseljske skupnosti v Sloveniji), kolokacije in realne stavčne zglede.

Prilagajanje učnega gradiva *Čas za slovenščino 1* je potekalo v sodelovanju s *Centrom za izobraževanje, rehabilitacijo, inkluzijo in svetovanje za slepe in slabovidne* in je bilo za namen dela z mladostniki s slepoto posebej pregledano, smiselno prilagojeno in dopolnjeno. Predstavlja eno od redkih učnih gradiv v slovenskem prostoru, ki je bilo prvotno pripravljeno za videče, nato pa za učence s slepoto posebej vsebinsko prilagojeno in ne samo »prevedeno« v obliko, ki jo je mogoče uporabiti v 6- in 8-točkovni brajici. Je tudi edino gradivo za poučevanje SDTJ, prilagojeno za poučevanje govorcev s slepoto.

3.2 *Strategija vključevanja tujcev, ki niso državljani Evropske unije, v kulturno gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije*

Leta 2023 je Ministrstvo za notranje zadeve na pobudo Vlade RS v sodelovanju z drugimi pristojnimi ministrstvi pripravilo *Strategijo vključevanja tujcev, ki niso državljani Evropske unije, v kulturno gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije (Strategija vključevanja tujcev)*. V sklopu Integracija na področju izobraževanja izpostavlja pomen izobraževanja za zagotavljanje enakih možnosti otrok priseljencev za uspešen razvoj in vključevanje v družbo. Nato poda pregled aktualne zakonodaje s področja vključevanja otrok priseljencev in otrok s statusom mednarodne ali začasne zaščite v sistem VIZ in predstavi predlagane dopolnitve ZOsn (gl. v nadaljevanju prispevka). V nadaljevanju opiše trenutni organizacijski okvir izvajanja začetnega pouka slovenščine v osnovni in srednji šoli in napove sistemsko vzpostavitev pomoči pri učenju slovenščine tudi na predšolski stopnji. S tem v zvezi omeni priporočila za *Začetno učenje slovenščine kot drugega jezika v vrtcu*,⁵¹ ki jih je pripravil in pristojnemu ministrstvu predložil CSDTJ. Ta naj bi bila podlaga za organizacijsko in vsebinsko izvedbo pomoči pri začetnem učenju slovenščine v vrtcih (*Strategija vključevanja*

51 Prva priporočila so nastala že v projektu *Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje* (prim. tudi prvo poglavje v tem prispevku), v letih 2021–2022 pa dopolnjena in posodobljena. Za potrditev priporočil na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje pa je predhodno treba sprejeti še ustrezne pravne podlage.

tujcev, 2023, str. 22–31). Na koncu dokumenta so predstavljeni cilji in ukrepi za nadaljnji razvoj področja. Dejavnosti so usmerjene v oblikovanje normativnih podlag za uspešnejšo jezikovno integracijo priseljencev v VIZ in njihovo vključevanje v izobraževalno okolje, nadaljnji razvoj učnega gradiva in merskih instrumentov s področja SDJ ter v usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za spodbujanje socialne in kulturne integracije priseljencev in za razvijanje spodbudnega učnega okolja (*Strategija vključevanja tujcev*, 2023, str. 31–34). Cilji in ukrepi so v zaključku dokumenta podkrepljeni še z Zbirnikom ukrepov z akcijskim in finančnim načrtom (gl. Sklop 2, str. 57–61). Dokument ima torej v tem smislu za področje jezikovnega vključevanja otrok priseljencev v sistem VIZ podobno vlogo, kot jo je imel v obdobju *Resolucije 2014–2018* Akcijski načrt 2014–2018. Ker pa je namen strategij ponavadi načrtovanje razvoja nekega področja za daljše časovno obdobje, bi pričakovali nekoliko daljnosežnejše načrtovanje.

3.3 Spremembe zakonskih podlag

V skladu s *Strategijo vključevanja tujcev* (2023) je bil februarja 2024 sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-K). Ta s 17. členom učencem priseljencem daje možnost, da se »k pouku obveznih predmetov vključujejo postopoma glede na znanje slovenskega jezika«, in da se začetni pouk slovenščine »lahko izvaja med izvajanjem obveznega programa« (*Uradni list RS 16/2024*). Šole so s to zakonsko dopolnitvijo tako dobile dodatno spodbudo za organizacijo intenzivnejšega začetnega pouka slovenščine in premišljeno vključevanje otrok k pouku drugih predmetov. 22. člen ZOsn-K pa prinaša spremembe v zvezi z nacionalnim preverjanjem znanja (NPZ). To je po novem za priseljence, ki so v slovensko šolo vključeni šele prvo ali drugo leto, prostovoljno, razen v 9. razredu, ko je tudi zanje obvezno. V 22. členu je na novo opredeljen tudi status dosežkov pri NPZ v 9. razredu. Ti bodo po novem vpisani v zaključno spričevalo učenca in se bodo (sicer le v določenem deležu) upoštevali tudi pri vpisu v srednje šole, kar pa lahko učence priseljence morda pomembno omeji pri nadaljnjem šolanju. Ob dejstvu, da se formativna oblika preizkusa spreminja

v sumativno in dobiva pomembnejšo vlogo tudi pri nadaljnjem šolanju, bi bilo smiselno rešitve iskati tako v smeri dodatne podpore pri učenju slovenščine kot v prilagoditvah preizkusov. Smiselno bi bilo upoštevati, da gre v primeru učencev priseljencev za govorce SDJ, in njihovo znanje slovenščine preverjati v skladu s smernicami SEJA ter njihove dosežke opisovati z opisniki v njem (po načelu, kaj oseba v jeziku zna in zmore, ne pa, kaj mora o jeziku vedeti). Upoštevanje specifičnosti govorcev SDJ slovenskem prostoru ni novo. Tako se npr. razumevanje drugačnih jezikovnih okoliščin kaže na univerzitetni stopnji – vpis na diplomske programe večinoma ni pogojen z znanjem slovenščine. Za vpis v študijske programe, ki to zahtevo imajo, pa preizkus poteka v skladu s kompetenčnim pristopom SEJA.

ZOsn-K pa prinaša glede ocenjevanja še eno novost (gl. 28. člen ZOsn-K). Obdobje, ko so lahko učenci priseljenci pri posameznih predmetih neocenjeni, se s prvega leta šolanja v Sloveniji podaljšuje še na drugo. Sprejet je bil tudi Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (*Uradni list* 63/2024), ki prilagoditve ocenjevanja učencem priseljencem po vključitvi v slovensko šolo z dveh let podaljšuje na tri. Šolo zavezuje, da prilagoditve ocenjevanja podrobneje opredeli v INA.

Spremembe so dobrodošle, saj priseljski otroci (še zlasti, če gre za govorce od slovenščine bolj oddaljenih jezikov in otroke, ki se vključujejo v drugo in tretje VIZ-obdobje, ko postane pouk jezikovno zelo zahteven) ob vključitvi v slovensko šolo zaradi neznanja slovenščine (včasih pa tudi zaradi pomanjkljivega predznanja pri različnih predmetih) težko sledijo učnemu procesu oz. se v redni pouk sploh ne morejo vključevati, zato v prvih letih šolanja po preselitvi pogosto ne morejo doseči niti minimalnih standardov znanja, kar je, poznavajoč jezikovne zahteve, s katerimi se srečujejo v šoli, in specifičnosti procesa usvajanja novega jezika, od njih tudi nerealno pričakovati. Ob razširjenem obdobju prilagojenega ocenjevanja bi veljalo vzpostaviti čim bolj učinkovite oblike pomoči, in sicer tako pri učenju slovenščine kot pri odpravljanju vsebinskega primanjkljaja pri drugih predmetih.

3.4 *Smernice za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem*

Junija 2024 so bile na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje potrjene nove *Smernice za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem*⁵² (Pevce Semec idr., 2024), v nadaljevanju *Smernice 2024*. Tudi te je pripravil ZRSŠ. Pri temeljnih usmeritvah se od *Smernic 2012* bistveno ne razlikujejo. Tudi v *Smernicah 2024* je poudarjen celovit in vključujoč pristop k vključevanju otrok priseljencev v sistem VIZ. Večinoma povzemajo usmeritve *Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Rutar idr., 2018) in *Poročila o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Lesar idr., 2018), usmeritve iz potrjenih učnih načrtov za začetni pouk slovenščine v osnovni in srednji šoli (tudi usmeritve priporočil za *Začetno učenje slovenščine kot drugega jezika v vrtcu*, ki so bila ZRSŠ predložena septembra 2022), zakonsko ureditev začetnega pouka slovenščine v skladu z novo zakonodajo in napotke iz *Smernic 2012*. V tem smislu dokument v slovenski prostor ne prinaša nič novega. V uvodnih poglavjih je izpostavljeno kot pomembno, da vzgojno-izobraževalni zavodi pri otrocih priseljencih vzbujajo občutek sprejetosti, da jim zagotovijo možnosti za razvoj, učenje in učno uspešnost, da jim po potrebi nudijo ustrezno psihosocialno podporo, jih spodbujajo k sodelovanju v šolski in širši skupnosti ter da se trudijo za čim boljše medsebojno sodelovanje staršev, strokovnih delavcev, otroka in lokalne skupnosti. Poudarjeno je timsko delo, načrtovanje individualnega dela z otrokom priseljencem s pomočjo INA v vrtcu in osnovni šoli oz. osebnega izobraževalnega načrta (OIN) v srednji šoli, spremljanje učinkovitosti vključevanja, zagotavljanje usposabljanja in strokovne podpore strokovnim delavcem vrtcev in šol ter mrežno povezovanje vzgojno-izobraževalnih zavodov (Pevce Semec idr., 2024, str.

52 Gre za prenovljeno različico *Smernic za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012), ki je imela v fazi priprave naslov *Koncept vključevanja in dela z otroki priseljenci s smernicami v praksi*. *Strategija vključevanja tujcev* se sklicuje na različico s tem naslovom (gl. *Strategija vključevanja tujcev*, 2012, str. 31, opomba 22).

7–10). Učenje slovenščine je skupaj s pomenom ohranjanja prvega jezika otrok priseljencev v *Smernicah 2024* predstavljeno kot »element celostnega vključujočega pristopa« (Pevec Semec idr., 2024, str. 11). Dobrodošlo je opozorilo vzgojno-izobraževalnim delavcem, da so prvi jeziki otrok priseljencev pogosto spregledani in da so otroci priseljenci zaradi prekinjenega šolanja v maternem jeziku ob vključitvi v novo jezikovno okolje prikrajšani za nove učne vsebine, saj novega učnega jezika še ne znajo do te mere, da bi novo snov lahko razumeli in se je naučili. Precej nejasno pa je v dokumentu podano, kako naj vzgojitelji oz. učitelji otrokom pri tem pomagajo. Po eni strani smernice šole spodbujajo k ohranjanju prvega jezika in večjezičnemu pristopu pri pouku, k vključevanju prvih jezikov v pouk (kar lahko učitelji, če prvega jezika otroka ne znajo, po našem mnenju počnejo zelo omejeno), po drugi strani pa se rabo učnih gradiv, ki so otroku dostopna v prvem jeziku, svetuje le v začetnem obdobju vključevanja, dokler otrok v slovenščini še ni opolnomočen (Pevec Semec idr., 2024, str. 22). Nekaj nejasnih in nasprotujočih si usmeritev se pojavlja tudi pri napotilih v zvezi z učenjem slovenščine. Tako je npr. na str. 12 v skladu z učnimi načrti za začetni pouk slovenščine za učence priseljence zapisano, da ta učencem omogoča postopno in sistematično usvajanje slovenščine, na str. 13 pa, da »v začetnem obdobju vključenosti učenci priseljenci usvajajo učni jezik pretežno spontano in nenačrtovano, s poslušanjem, gledanjem in branjem« (Pevec Semec idr., 2024, str. 13). Za učinkovito učenje slovenščine pa je po našem mnenju ključnega pomena, da vsi učitelji čim bolj usklajeno jezikovno podprejo učenca. To pomeni, da pri svojem pouku dejavnosti načrtujejo v skladu s sporazumevalno zmožnostjo učenca priseljenca v slovenščini oz. da so te zelo usmerjene in vodene. Morda so to avtorice *Smernic 2024* želele izraziti z napotilom, da morajo učitelji »pri pouku vseh predmetov in pri drugih oblikah vzgojno-izobraževalnega dela v šoli zagotoviti uporabo oblik in metod dela, ki vsem otrokom hkrati omogočajo razvoj sporazumevalne zmožnosti na ravni A1–B1 glede na Skupni evropski jezikovni okvir (2011)« (Pevec Semec idr., 2024, str. 24), vendar tudi to napotilo ni najbolj jasno. Dokument je zaradi ponavljajočih se napotkov in informacij precej nepregleden, besedilo pa zaradi nespretno umeščenih ali prebesedenih izjav iz originalnih besedil citiranih avtorjev mestoma nekoherentno, ena od ugotovitev

navedenih raziskav je celo napačno povzeta.⁵³ V izogib nesporazumov bi veljalo sicer dokument čim prej ustrezno popraviti.

Obdobje *Resolucije 2021–2025* še ni zaključeno, nedvomno ga bodo do njegovega zaključka zaznamovale tudi usmeritve *Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*, ki je bila javnosti predstavljena v letu 2023.

4 Sklep

V slovenskem prostoru so se podporni mehanizmi za učinkovito izvajanje pomoči pri začetnem učenju slovenščine v šolah razvijali in uveljavljali razmeroma dolgo, v letih 2018/2019 in 2019/2020 pa je prišlo do ključnih zakonodajnih sprememb, ki so omogočile drugačno, bolj učinkovito učenje SDJ. Šole imajo pri umeščanju večjega obsega začetnega pouka slovenščine pogosto kadrovske in organizacijske težave, zato bi jim bilo za polno implementacijo sprememb smiselno dodatno pomagati s svetovanjem in konkretnimi usmeritvami. Izkušnja s SDJ v srednjih šolah kaže, da se je način izvajanja pouka SDJ (iz neintenzivnega v intenzivni način) bistveno spremenil šele s spremembami v zakonskih podlagah, ko se je določilo, da je treba tečaj slovenščine izpeljati v prvem polletju.

V čim večji meri bi bilo treba zagotoviti, da bi bili vsi učenci deležni tolikšnega števila ur, kot jim ga omogoča pravna podlaga, saj se število trenutno financiranih ur giblje na spodnji sprejemljivi meji in pomeni kompromis med priporočenim oz. potrebnim⁵⁴ številom ur in trenutnimi finančnimi zmožnostmi pristojnega ministrstva. Težave se kažejo zlasti v osnovni šoli, kadar se na novo vpiše manjše število učencev iz različnih vzgojno-izobraževalnih obdobj in je taki skupini dodeljeno

53 Pri navajanju ugotovitev evalvacijske študije je zapisano, da se učitelji »poučevanja slovenščine pogosto lotevajo brez ustrezne priprave, kar negativno vpliva na učinkovitost pouka.« (Pevce Semec idr., 2024). Kar je mogoče razumeti, kot da se učitelji ne pripravljajo na pouk. Tega evalvacijska študija ni ugotavljala. Učitelji so bili vprašani po tem, kako so se lotili prvega izvajanja dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine.

54 Raziskava v okviru evropskega projekta *Language skills for successful subject learning* (Moe idr., 2015) je pokazala, da morajo 12- in 13-letni učenci za doseganje minimalnih standardov v šoli obvladovati jezik šolanja vsaj na ravni B1, za kar je (pri povprečnem učencu, ki ni govorec bližnjih slovanskih jezikov) navadno potrebnih 500 ur pouka, 15- in 16-letni srednješolci pa naj bi za uspešno delo v šoli (še posebej, če so vključeni v gimnazijo) morali obvladati jezik na ravni B2 (na tej ravni je tudi višja maturitetna raven v Sloveniji pri tujih jezik), za doseganje katere pa bi morali biti izpostavljeni vsaj 1000 uram pouka.

enotno število ur začetnega pouka slovenščine. Zaradi velikih starostnih razlik med učenci pouka zanje ni mogoče povsem enako učinkovito izpeljati, zato šole oblikujejo več skupin, posledično pa ima vsaka tudi manj pouka SDJ.

Predvideno uvajanje pomoči pri učenju slovenščine tudi v drugem letu šolanja je dobrodošlo, pred tem pa bi veljalo okrepiti učenje SDJ tudi v prvem letu vključitve. Hkrati bi bilo treba najti ustrezno pomoč za učenje SDJ tudi za otroke in dijake, ki se v osnovno in srednjo šolo vključujejo v drugem polletju oz. po izvedenih tečajih SDJ. Trenutna rešitev, ko dobijo le nekaj pomoči v okviru dodatnih ur, ni ustrezna. Smiselno bi bilo tudi zanje organizirati intenzivni začetni tečaj. Tu vidimo možnosti predvsem v medsebojnem mreženju šol, ki bi lahko tak tečaj organizirale skupaj in si pri izvedbi pomagale. Izkušnje iz izvedenih projektov kažejo, da je lahko tudi tak način učenja SDJ zelo učinkovit in pripomore k boljšemu vključevanju otrok priseljencev. Glede na pomanjkanje kadrov in omejena finančna sredstva se to kaže kot dobra rešitev.

Diagnostična informacija učiteljem pomaga pri spremljanju napredka dijakov pa tudi pri načrtovanju nadaljnje jezikove pomoči. Kot je bilo v tem prispevku večkrat izpostavljeno, je opazovanje jezikovne zmožnosti oz. jezikovnih potreb vsakega posameznega učenca in dijaka zaradi vseh specifik pomembno izhodišče za načrtovanje jezikovne in druge pomoči. Diagnostično preverjanje bi veljalo zato po našem mnenju postopoma uvesti tudi v osnovno šolo in vrtce, saj omogoča bolj natančno spremljanje jezikovnega napredka vsakega posameznika, kar je za načrtovanje njegove pomoči ključno.

Ker število let učenja slovenščine, kot kažejo raziskave, pomembno vpliva razvoj bralne zmožnosti učencev priseljencev (prim. Knez idr., 2020, str. 624–625), bi veljalo čim prej sprejeti zakonodajo in potrebne dokumente, ki bi tudi v predšolskem obdobju priseljenkim otrokom omogočalo sistematično učenje slovenščine. Odločitve glede nacionalnih preizkusov znanja slovenščine, ki vplivajo na nadaljnje šolanje učencev priseljencev, pa bi bilo treba uskladiti z realnimi (z)možnostmi otrok priseljencev, da dosežejo pričakovano stopnjo sporazumevalne zmožnosti, in jih pri tem pedagoško čim bolj podpreti.

Razveseljivo je, da temelji načrtovanje jezikovnega vključevanja učencev priseljencev, kot je razvidno iz nove *Strategije vključevanja*

tujcev (2023), na izkušnjah izvedenih projektov in izsledkih opravljenih raziskav ter z načrtovanjem novih ukrepov smiselno nadgrajuje tisto, kar se je pokazalo kot uspešno. Ob tem pa je potrebna tudi zadostna občutljivost odločevalcev in celotnega sistema za problematiko vključevanja in obravnave otrok, ki jim slovenščina ni materni jezik, da se bodo znali pri spremenjenih (globalnih, političnih, tehnoloških) razmerah smiselno prilagajati.

Zahvala

Zahvaljujem se recenzentoma in urednikoma za skrbno branje prispevka in množico dragocenih pripomb in usmeritev pri njegovem pisanju.

Literatura

- Abram, N., Marsič M., Milič, Z., Mršnik, S., Nedoh, D., Sluga, N., & Vrkić, A. (2010). Otrokov listovnik. V A. Baloh (ur.), *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* (str. 55–60). Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Ahrenholz, B. (2010). Einleitung. Fachunterricht und Deutsch als Zweitsprache – eine Bilanz. V B. Ahrenholz (ur.), *Fachunterricht und Deutsch als Zweitsprache, 2. durchgesehene und aktualisierte Auflage* (str. 1–14). Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag gen.
- Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje (2015). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno prek <https://jezikovna-politika.si/wp-content/uploads/2021/03/Akcijski-nacrt-za-jezikovno-izobrazevanje-2014-2018.pdf>
- Baloh, B., Birska, E., Burolo, S., Derganc, E., & Padovan, R. (2021). *Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce*. Ljubljana: ISA institut. Dostopno prek <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2021/09/Priro%C4%8Dnik-Z-drobnimi-koraki-v-sloven%C5%A1%C4%8Dino.pdf>
- Barle Lakota, A., Gajgar, M., Knez, M., Kranjc, S., Motik, D., Novak, M., Ojsteršek, M., Safran, Ž., Steiner, M., & Zaletel, J. (2007). V M. Gajgar & M. Knez (ur.), *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno prek https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Varno-in-spodbudno-ucno-okolje/Strategija_vkljucevanje_priseljencev_2007.doc

- Cankar, G. (2020). *Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji: Populacijska raziskava o učencih s posebnimi potrebami, priseljencih in njihovem socialno-ekonomskim statusom v povezavi z dosežki v šoli*. Ljubljana: Državni izpitni center. Dostopno prek <https://www.ric.si/mma/Pravicne%20moznosti%20izobrazevanja%20v%20Sloveniji%20dec.%202020/2020122212462063/>
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2009). *Letno poročilo 2009*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/LP_2009.pdf
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2010). *Letno poročilo 2010*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/LP_2010.pdf
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2013). *Letno poročilo 2013*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/LP_2013.pdf
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2015). *Letno poročilo 2015*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/LP-05_zasplet_2.pdf
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2018). *Letno poročilo 2018*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/08/LP-2018_splet.pdf
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2022). *Letno poročilo 2022*. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2023/05/Letno-poro%C4%8Dilo-2022_splet.pdf
- Črtalič, K., Davidović, K., Eniko, M., Gaber, B., Hedžet Krkač, M., Jerše, L., Kerin, M., Knez, M., ..., & Verdinek A. (2022). *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika*. Ljubljana: Zavod RS za Šolstvo. Dostopno prek <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2023/06/Slovenscina-kot-drugi-in-ucni-jezik.pdf>
- Direktiva Sveta z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov. *UL L 199*, 6. 8. 1977. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisaEU?celex=31977L0486>
- Jelen Madruša, M. (2010). Novost pri vključevanju učencev migrantov. V A. Baloh (ur.), *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* (str. 69–75). Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Jelen Madruša, M., & Čančar, I. (2015). *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja*. Ljubljana: ISA Institut. Dostopno prek <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja-Zbornik.pdf>
- Klemen, M., Arhar Holdt, Š., Pollak, S., Kosem I., Huber, D., & Lutar, M. (2022). Korpus učbenikov za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov:*

- slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 165–174). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2022/11/Klemen-et-al_Obdoobja-41.pdf
- Klemen, M., Arhar Holdt, Š., Pollak, S., Kosem I., Pori, E., Gantar, P., & Knez, M. (2023). Building a CEFR-labeled core vocabulary and developing a lexical resource for Slovenian as a second and foreign language. V M. Medved idr. (ur.), *Proceedings of the eLex conference: Electronic lexicography in the 21st century Brno, 27–29 June, 2023* (str. 654–668). Brno: Lexical Computing CZ. Dostopno prek <https://elex.link/elex2023/wp-content/uploads/118.pdf>
- Klemenčič, E. M., & Mirazchiyski P. V. (2023). *Mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA PIRLS 2021). Nacionalno poročilo – prvi rezultati*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno prek https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/06/PIRLS21_NacionalnoPorocilo_Splet.pdf
- Knez, M. (2007). Integration of immigrant children into Slovene schools. V G. Klein & S. Caruana (ur.), *Intercultural communication in bureaucratic and institutional contexts* (str. 243–252). Perugia: Guerra Edizioni.
- Knez, M. (2008). Jezikovna integracija otrok priseljencev v slovenski osnovni šoli. V M. Ivšek (ur.), *Jeziki v izobraževanju: Zbornik prispevkov konference, Ljubljana, 25.–26. september* (str. 155 –163). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Knez, M. (2010). Otroci priseljenci v slovenskih šolah – njihovi prvi koraki v slovenščino. V I. Novak Popov (ur.), *Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 21: Vloge središča: konvergenca regij in kultur* (str. 323–333). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. Dostopno prek <https://zdsds.si/wp-content/uploads/2019/01/zbornik2010.pdf>
- Knez, M. (2018). Začetni pouk slovenščine v vrtcu, osnovni in srednji šoli. V M. Jelen Madruša & I. Majcen (ur.), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA Institut. Dostopno prek https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Varno-in-spodbudno-ucno-okolje/Predlog_programa_dela_z_otroki_priseljenci.pdf
- Knez, M., Ferbežar, I., Kern Andoljšek, D., & Stabej, M. (2020). *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik: nacionalna evalvacijska študija*. Dostopno prek <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Svet-za-kakovost-in-evalvacije/KONCNO-POROCILO-FF-SLOVENSČINA-januar-2021.pdf>

- Kocbek, K. (Ur.). (2018). Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Ljubljana: ISA inštitut. Dostopno prek https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Evalvacijsko-poro%C4%8Dilo_s-prilogami.pdf
- Kralj, D. (2010). e-IP individualni program učenca migranta. V A. Baloh (ur.), *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* (str. 49–52). Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Krek, A., & Metljak, M. (Ur.). (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport. Dostopno prek http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf
- Lesar, I., Rutar, S., Podlesek, A., Štirn, M., Jelen Madruša, M., Kocbek, K., & Majcen, I. (2018). V K. Kocbek (ur.), *Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA Institut.
- Lizbonska pogodba. UL C 306, 17. 12. 2007. Dostopno prek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>
- Migrant Integration Policy Index (MIPEX)*. Dostopno prek <https://www.mipex.eu>
- Moe, E., Härnälä, M., Lee Kristmanson, P., Pascoal, J., & Ramoniené, M. (2015). *Language skills for successful subject learning*. Graz: Council of Europe. Dostopno prek https://www.ecml.at/Portals/1/mtp4/language_descriptors/documents/language-descriptors-EN.pdf
- Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2023*. (2023). Dostopno prek: https://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf
- Nečak Lük, A., Knaflič, L., Novak-Lukanovič, S., Križaj, M., Eržen Firšt, A., & Vidmar, K. (1994). *Večkulturno/večjezično okolje in šola: Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Nilsson, J., & Bunar, N. (2015). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4), 399–416. Dostopno prek <https://doi.org/10.1080/00313831.2015.1024160>
- Nusche, D., Shewbridge, C., & Lamhauge Rasmussen, C. (2010). OECD Reviews of Migrant Education: Austria 2010, OECD Reviews of Migrant Education. Pariz: OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264086180-en

- OECD (2010). Closing the Gap for Immigrant Students: Policies, Practice and Performance, OECD Reviews of Migrant Education. Pariz: OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264075788-en
- Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Črešnik, A., Vozel, M., Krajnc, B., Strašnik, A., Žvokelj, D., ..., & Rutar, S. (2021). V A. Jurkovič, M. Jelen Madruša, I. Majcen & J. Šibilja (ur.), *Za medkulturno bivanje v vrtcih, šolah in lokalnih okoljih*. Ljubljana: ISA Institut. Dostopno prek <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2021/09/Zaklju%C4%8Dna-publikacija-projekta-Izzivi-medkulturnega-sobivanja.pdf>
- Pevec Semec, K., Rutar Ilc Z., Klobasa, H., Fras Berro, F., & Rutar, S. (2024). V A. Kozina, R. Zupanc Grom, B. Slivar & K. Pevec Semec (ur.), *Smernice za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okoli v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno prek <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Srednja-sola/Smernice-za-vkljucevanje-otrok-ucencev-in-dijakov-iz-drugih-jezikovnih-in-kulturnih-okolij-v-slovenski-vzgojno-izobrazevalni-sistem.pdf>
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. *Uradni list RS 52/2013* z dne 21. 6. 2013. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2013-01-1988>
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. *Uradni list RS 63/2024* z dne 26. 7. 2024. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-2177>
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. *Uradni list RS 65/2008* z dne 30. 6. 2008. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2008-01-2831>
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva. *Uradni list RS 62/2010* z dne 30. 7. 2010. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2010-01-3507>
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. *Uradni list RS 54/2019* z dne 6. 9. 2019. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2019-01-2463>
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. *Uradni list RS 50/2024* z dne 17. 6.

2024. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-1733>
- Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah. *Uradni list RS* 30/2018 z dne 26. 4. 2018. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-1383>
- Pravilnik o spremembah Pravilnika o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah. *Uradni list RS* 67/2024 z dne 9. 8. 2024. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-2210>
- Prelovšek, L. (2010). Raziskava o položaju učencev migrantov in njihovih staršev ter sprejetost s strani sošolcev, njihovih staršev in učiteljev. V A. Baloh (ur.), *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule* (str. 20–37). Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Rutar, S., Knez, M., Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Majcen, I., Korošec, J., Podlesek, A., & Meden, A. (2018). M. Jelen Madruša & I. Majcen (ur.), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA Institut. Dostopno prek https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Varno-in-spodbudno-ucno-okolje/Predlog_programa_dela_z_otroki_priseljenci.pdf
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 (ReNPJP0711). *Uradni list RS* 43/07. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO50>
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 (ReNPJP14-18). *Uradni list RS* 62/13. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO91>
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21-25). *Uradni list RS* 24/21. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-1999>
- Sirius Watch (2019). *Mapping prior learning of newly arrived migrant pupils in Europe*. Dostopno prek https://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2020/03/SIRIUS-Watch-2019_03-03-1.pdf
- Skela, J., & Holc N. (2006). Evropski jezikovni listovnik za osnovnošolce v starosti od 11 do 15 let. = European language portfolio for primary-school learners aged 11 to 15. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. Dostopno prek https://www.jeziki-stejejo.si/wpcontent/uploads/2018/04/Evropski_jezikovni_listovnik_za_osnovnosolce_v_starosti_od_11-15_let_-_1_del.pdf

- SEJO = Svet Evrope. (2011). *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Dostopno prek <https://centerslo.si/knjige/ucbeniki-in-prirocniki/prirocniki-in-ucno-gradivo/skupni-evropski-jezikovni-okvir/>
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole*. (2012). Dostopno prek http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf
- Stabej, M. (2005). Kdo si, ki govoriš slovensko? V V. Mikolič & K. Marc Bratina (ur.), *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije* (str. 13–22). Koper: Annales.
- Strategija vključevanja tujcev, ki niso državljani Evropske unije, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije*. (2023). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Dostopno prek https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/Novice/2023/11-November/Strategija-vkljucevanja-tujcev-17.11.2023_pop.docx
- Šterman Ivančič, K. (2023). *Rezultati Slovenije v mednarodnem merilu OECD PISA 2018, program mednarodne primerjave dosežkov učencev, 15-letniki: izvleček prvih rezultatov*. Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod RS za šolstvo. Dostopno prek <https://www.zrss.si/pdf/PISA2018.pdf>
- Taguma, M., Kim, M., Brink, S., & Teltemann, J. (2010). OECD Reviews of Migrant Education: Sweden 2010, OECD Reviews of Migrant Education. Pariz: OECD Publishing. Dostopno prek <https://doi.org/10.1787/9789264086234-en>
- Učni načrt za dijake tujce. (2010). Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/08/UN__dijaki_priseljenci.pdf
- Učni načrt za začetni pouk slovenščine za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje. (2020). Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/04/Zacetni-pouk-slovenscine_1.-VIO_CSDTJ.pdf
- Učni načrt za začetni pouk slovenščine za drugo vzgojno-izobraževalno obdobje. (2020). Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/04/Zacetni-pouk-slovenscine_2.-VIO_CSDTJ.pdf
- Učni načrt za začetni pouk slovenščine za tretje vzgojno-izobraževalno obdobje. (2020). Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2020/04/Zacetni-pouk-slovenscine_3.-VIO_CSDTJ.pdf
- Vižintin, M. A. (2022). Uvod: Le z drugimi smo: migracije in izobraževanje. V M. Milharčič Hladnik & M. Lukšič Hacin (ur.), *Dve domovini/Two Homelands*, 56 (str. 127–129). Ljubljana: ZRC SAZU Založba ZRC. Dostopno prek <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands/article/view/10950/10133>

- Zakon o tujcih (ZTuj-1). *Uradni list RS 61/1999* z dne 30. 7. 1999. Dostopno prek https://www.uradni-list.si/_pdf/1999/Ur/u1999061.pdf
- Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS). *Uradni list RS 86/2004* z dne 5. 8. 2004. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3924>
- Zakon o osnovni šoli (ZOSn). *Uradni list RS 81/2006* z dne 31. 7. 2006. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3535>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOSn-F). *Uradni list RS 102/2007* z dne 9. 11. 2007. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-01-5073>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOSn-K). *Uradni list RS 16/2024* z dne 29. 2. 2024. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-0440>
- Zakon o gimnazijah (uradno prečiščeno besedilo) (ZGim-UPB1). *Uradni list RS 1/2007* z dne 5. 1. 2007. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5099>
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1). *Uradni list 79/2006* z dne 27. 7. 2006. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3449>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1A). *Uradni list 68/2017* z dne 1. 12. 2017. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3194>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gimnazijah (ZGim-C). *Uradni list RS 68/2017* z dne 1. 12. 2017. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3193>
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (uradno prečiščeno besedilo) (ZOFVI-UPB4). *Uradni list RS 36/2008* z dne 23. 2. 2007. Dostopno prek <https://pisrs.si/pregledPredpisa?sop=1996-01-0567>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-G). *Uradni list RS 36/2008* z dne 11. 4. 2008. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2008-01-1460>

Systemic solutions for the language inclusion of immigrant pupils and students in education and their implementation in practice

Although immigrant children have been enrolling in Slovene schools for several decades, support for the initial learning of Slovene, which would enable greater academic success and social inclusion, has developed relatively slowly. This article provides an overview of Slovene language policy documents, results from various development projects in this field, and other professional and legal frameworks that have contributed to the development of language inclusion for immigrant children in Slovene schools. Key changes and implementations in the education system only occurred between 2018 and 2024. In both primary and secondary schools, a greater number of hours dedicated to the initial learning of Slovene was introduced. In primary schools, a designated position for teachers of Slovene as a second language was established, and curricula for initial Slovene learning were adopted. In secondary schools, systematic monitoring of the linguistic knowledge of immigrant students enrolled in initial Slovene courses was implemented. While schools have welcomed these changes, there is still a need for further improvements. The need for initial Slovene language support is most apparent in primary schools, where children's age and cognitive abilities vary significantly. Additionally, in both primary and secondary schools, non-Slavic speakers still require even more hours of initial Slovene language support. Since the number of years spent learning Slovene significantly impacts immigrant students' reading proficiency, it is essential to introduce systematic teaching of Slovene as a second language in kindergartens as well. Considering the positive effects of diagnostic assessment of Slovene proficiency conducted before and after initial Slovene courses, it is also advisable to extend this practice to primary schools.

Keywords: language inclusion of immigrant children, immigrant students, Slovene language learning, Slovene as a second language, immigrants in the Slovene education system